

Ο ΕΡΑΝΙΣΤΗΣ,

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ

ὑπὸ

ΑΝΤΩΝΙΟΥ ΤΕΡΖΑΚΗ.

Φυλλάδιον Γ'. Ὀκτώβριος 1858.

ΠΙΝΑΞ ΤΩΝ ΕΜΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.

Περὶ Προνοίας (συνέχεια).—Ἡ Θεσσαλίας.—Μελέται περὶ τῆς Βουλευτικῆς εὐγλωττίας καὶ εἰκόνες τῶν ἐξοχωτέρων ῥητόρων τῆς Βουλῆς τῆς Γαλλίας.—Βίος τοῦ Πύρρου Βασιλέως τῆς Ἠπείρου (συνέχεια).—Νεαὶ τάσεις τῆς Κοινωνίας.—Ἀνατομικά καὶ φυσιολογικά εὐκατάληπτα (συνέχεια).

ΕΝ ΚΕΡΚΥΡΑ,

ΤΥΠΟΓΡΑΦΕΙΟΝ ΕΡΜΗΣ

Ἀντωνίου Τερζάκη.

1858.

Ο ΕΡΑΝΙΣΤΗΣ,

ΠΕΡΙΟΔΙΚΟΝ ΣΥΓΓΡΑΜΜΑ

ΕΚΔΙΔΟΜΕΝΟΝ ΚΑΤΑ ΜΗΝΑ

ΠΕΡΙ ΠΡΟΝΟΙΑΣ (*)

(Συνέχεια).

Ἄφ' οὗ ἐθέσαμεν ἤδη τὸ πρόβλημα τὸ ὁποῖον προτιθέμεθα νὰ μελετήσωμεν, καὶ εἰ δυνατὸν, νὰ λύσωμεν, ἀφ' οὗ εἶδομεν τὰς διαφόρους λύσεις τοῦ προβλήματος τούτου, εἶναι ἤδη καιρὸς νὰ εἰσεέλθωμεν καὶ ἡμεῖς εἰς τὴν ὑπόθεσιν, καὶ πρὸ παντὸς ἄλλου, ἀνάγκη νὰ ἴδωμεν, ὡς ἐλέγομεν ἐν τέλει τοῦ προηγουμένου μαθήματος, τί εἶναι αὐτὸ τὸ κακὸν, καὶ ποῖα καὶ πόσα τὰ εἶδη αὐτοῦ, καὶ ἐὰν τὰ εἶδη ταῦτα ἀνάγονται ἅπαντα εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ γένος.

Εἰς τὴν πρώτην ἐρώτησιν, τί εἶναι τὸ κακὸν, δὲν δυνάμεθα ἄλλως ν' ἀπαντήσωμεν, εἰμὴ ἐξετάζοντες κατὰ πρῶτον τὴν ἀντίθετον εἰς τὸ κακὸν ἔννοιαν τοῦ ἀγαθοῦ, καθόσον τὸ ἀγαθὸν καὶ τὸ κακὸν εἶναι δύο συσχετικαὶ ἔννοιαι, ἀλλ' ἀντικείμεναι πρὸς ἀλλήλας. Τί εἶναι τὸ ἀγαθόν; τὸ ἀγαθὸν εἶναι ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ προορισμοῦ τῶν ὄντων· ὅτε τὰ ὄντα, οἰαδήποτε ἦναι, εὐρίσκονται εἰς ἐκείνην τὴν κατάστασιν, καθ' ἣν δύνανται νὰ ἐκπληρώσωσι τὸν ἴδιον προορισμὸν, τότε ἔχουσιν ἐκεῖνο τὸ ἀγαθὸν εἰς ὃ νομίμως δύνανται νὰ τείνωσιν, τὸ ὁποῖον εἶναι ὁ

(*) Μάθημα Δς'.

σκοπός και τὸ τέρμα τῆς ὑπάρξεώς των. Τὸ ἀγαθὸν ἐπομένως οὐδὲν ἕτερον εἶναι οὐσιωδῶς, κατὰ τὴν πλέον γενικὴν αὐτοῦ ἔννοιαν, ἀνεξαρτήτως τῶν πολλῶν ἐφαρμογῶν ἃς ποιοῦμεν τῆς ἐννοίας ταύτης, οὐδὲν ἕτερον εἶναι ἢ ἡ πραγματοποίησις τοῦ προορισμοῦ τῶν διαφορῶν ὄντων τῆς φύσεως. Ὅτε ὁ προορισμὸς οὗτος δὲν ἐκπληροῦται, ἢ ὅτε ἀτελῶς πως πραγματοποιεῖται, τοῦλάχιστον κατὰ τὴν κρίσιν ἣν ἡμεῖς δυνάμεθα νὰ ἐπιφέρωμεν περὶ τῆς ἐκτελέσεως ἢ μὴ τοῦ προορισμοῦ τούτου, τότε λέγομεν, ὅτι ὑπάρχει τὸ κακόν· ὥστε τὸ κακόν εἶναι ἡ ἀτελής ἐκπλήρωσις τοῦ προορισμοῦ τῶν ὄντων. Ἐκ τῆς σχέσεως ταύτης, ἥτις και λογικῶς και πραγματικῶς ὑπάρχει μεταξὺ τοῦ ἀγαθοῦ και τοῦ κακοῦ, βλέπετε ὅτι πηγάζει σημαντικὴ τις συνέπεια, ὅτι δηλαδὴ πρὸς γινῶσιν, πρὸς χαρακτηρισμὸν ἀκριβῆ αὐτοῦ τοῦ κακοῦ, ἀνάγκη νὰ ἔχωμεν πρότερον τὴν ἔνοιαν τοῦ ἀγαθοῦ, ἀνάγκη νὰ γνωρίζωμεν τὴν τάξιν τῶν ὄντων, αὐτὸν τὸν προορισμὸν πρὸς ὃν ἐπλάσθησαν τὰ ὄντα, ἵνα ἀποφανθῶμεν ἀκριβῶς και ἀσφαλῶς περὶ τοῦ ἐνδεχομένου κακοῦ τῶν ὄντων τούτων. Ἐν ἄλλοις λόγοις, δὲν δυνάμεθα ν' ἀποφασίσωμεν περὶ τινος γεγονότος τὸ ὁποῖον ἀνάγεται εἰς τὴν ἰδέαν τοῦ κακοῦ, εἰμὴ γνωρίσωμεν πρότερον ποῖον τὸ ἀγαθὸν τοῦ ὄντος περὶ οὗ πρόκειται, ποῖον τὸ μέρος τῆς καθολικῆς τάξεως, τὸ ὁποῖον προώρισται τὸ ὃν τοῦτο νὰ ἐκπληρώσῃ. Καὶ ἐπειδὴ τὰ ὄντα τῆς φύσεως συνδέονται οὕτω πως, ὥστε τὸ ἓν ὑποθέτει τὸ ἄλλο, τὸ ἓν χρησιμεύει ὡς μέσον ἐνίοτε πρὸς πραγματοποίησιν τοῦ προορισμοῦ ἐτέρου, ἐντεῦθεν προκύπτει ὡς νόμιμος και ἀναπόφευκτος και λογικωτάτη συνέπεια, ὅτι ἡ ἀκριβὴς και πλήρης γινῶσις τοῦ κακοῦ προϋποθέτει ἀκριβῆ και πλήρη γινῶσιν τοῦ ἀγαθοῦ· και ἐπειδὴ τὸ ἀγαθὸν, τὸ ὄλικόν τῆς οἰκουμένης ἀγαθὸν, οὐδὲν ἕτερον εἶναι και δύναται νὰ ἦναι ἢ ἡ ἐκπλήρωσις τῆς καθολικῆς τάξεως τοῦ κόσμου, ἐκείνου τοῦ γενικωτάτου προορισμοῦ ὅστις ἀναφαίνεται εἰς τὸ πνεῦμα ὡς τὸ ὄλικόν ἐξαγόμενον τῆς ἐκπληρώσεως ὄλων τῶν προορισμῶν τῶν καθ' ἕκαστα ὄντων, ἔπεται ὅτι μεγίστην ὀφείλομεν νὰ ἔχωμεν φρόνησιν, ὁσάκις πρόκειται ν' ἀποφανθῶ-

μεν περὶ τοῦ κακοῦ, διότι ἴσως ἐκεῖνο τὸ ὁποῖον ἡμεῖς λέγομεν κακόν, πραγματικῶς δὲν εἶναι τοιοῦτον, καθόσον εἶναι μόριον τῆς καθολικῆς τάξεως τοῦ παντός, εἶναι και τοῦτο μέσον πρὸς πραγματοποίησιν ἄλλου μείζονος ἀγαθοῦ ἢ πρὸς ἀποφυγὴν ἄλλου μείζονος κακοῦ. Τοιαύτη ἡ φύσις αὐτοῦ τοῦ κακοῦ, τοιαύτη ἡ σχέση ἣν ἔχει πρὸς τὸ ἀγαθόν, τοιαύτη ἡ πρώτη συνέπεια, ἥτις ἐκπηγάζει ἐκ τῆς φύσεως και τοῦ ἀγαθοῦ και τοῦ κακοῦ, και ἐκ τῆς πρὸς ἄλληλα σχέσεως. Δὲν εἶναι δύσκολον νὰ ἐννοήσωμεν ὡς ἐκ τούτου, πόσον ἀληθὴς ἦτο ἡ σταῖκη ἐκείνη δόξα, περὶ ἧς ἐλέγομεν ἐν τῷ προηγουμένῳ μαθήματι, ὅτι τὸ κακόν δὲν ἔχει ὑπόστασιν τινὰ προηγουμένην, δὲν εἶναι αὐθύπαρκτον και θετικόν τι, ὡς τὸ ἀγαθόν, διότι πραγματικῶς τὸ κακόν οὐδὲν ἕτερον εἶναι, ὡς ἔλεγον οἱ σταῖκοι, ἢ συμβεβηκὸς τοῦ ἀγαθοῦ, τὸ ὁποῖον *παρφυρίσται τῷ ἀγαθῷ*, ἐρήσεις, ἔλλειψις, περιορισμὸς τῶν ὄντων, κατὰστασις ἀρνητικὴ, ἣν δὲν δυνάμεθα νὰ ἐννοήσωμεν, εἰμὴ διὰ τῆς νοήσεως τῆς θετικῆς καταστάσεως τῶν ὄντων, και ὡς ἔλεγον οἱ σχολαστικοὶ, *Bonum ex integra causa, malum ex quolibet defectu*.

Τούτων τεθέντων, ποῖα και πόσα τὰ εἶδη τοῦ κακοῦ; τὰ εἶδη ταῦτα κατέταξεν ὁ Λεϊβνίτιος εἰς τρεῖς μεγάλας κατηγορίας, εἰς τὸ *μεταφυσικόν κακόν*, εἰς τὸ *ἠθικόν* και εἰς τὸ *ὄλικόν*, και τὴν κατέταξιν ταύτην ἀπεδέχθησαν κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον ἅπαντες οἱ μετ' αὐτὸν φιλοσοφῆσαντες περὶ τούτου. Θέλομεν ἰδεῖ μετ' οὐ πολὺ ὅτι ἡ κατέταξις αὕτη δὲν εἶναι ἀκριβὴς, ἀλλ' ἐν τοσούτῳ, ἐπειδὴ ὀφείλομεν νὰ ἐκθέσωμεν τὴν θεωρίαν ἡμῶν περὶ τῆς κατατάξεως ταύτης, νομίζομεν ὅτι δὲν εἶναι παράλογον, ἐὰν ἀποδεχώμεθα τόσα κακά, τόσα εἶδη κακοῦ, ὅσα εἶναι τὰ εἶδη τοῦ ἀγαθοῦ, ἐὰν, ἐν ἄλλοις λόγοις, θέσωμεν ἀπέναντι τῶν διαφορῶν ἀγαθῶν ἀντίστοιχον κατηγορίαν τῶν διαφορῶν κακῶν. Ἐὰν ἀληθὴς ἦναι, ὡς ἐλέγομεν, ὅτι τὸ κακόν οὐδὲν ἕτερον εἶναι ἢ στερήσεις, περιορισμοὶ, ἀτέλεια αὐτοῦ τοῦ ἀγαθοῦ, ἡ κατέταξις ἐπομένως τῶν εἰδῶν τοῦ κακοῦ πρέπει νὰ ἦναι ἀντίστοιχος καθ' ὅλα πρὸς ἐκείνην τοῦ ἀγαθοῦ· και ἐπειδὴ, ὡς ἄλλοτε εἶπο-

μεν, τὸ ἀγαθὸν εἶναι τοσοῦτων εἰδῶν, ὅσα τὰ ὄντα τῆς φύσεως, διότι ἕκαστον ὄν, ὅσον καὶ ἂν φαίνεται ἀσήμαντον καὶ ἐλάχιστον καὶ μηδαμῖν ἀπέναντι ἄλλων σημαντικωτέρων, συντείνει καὶ τοῦτο πρὸς πραγματοποίησιν τῆς καθολικῆς τάξεως τοῦ κόσμου, φανερὸν ὅτι, ἀφ' οὗ τὰ ἀγαθὰ εἶναι ὅσα καὶ τὰ ὄντα τῆς φύσεως, καὶ τὰ κακὰ πρέπει νὰ ἦναι ὅσα εἶναι τὰ ἀγαθὰ, ὅσα εἶναι τὰ ὄντα τῆς φύσεως, καὶ ἡ κατάταξις τῶν κακῶν πρέπει ἐπομένως νὰ γίνῃ κατὰ τὴν κατάταξιν τῶν ὄντων. Καὶ ἤδη γνωρίζετε, ὅτι ἡ κατάταξις τῶν ὄντων δὲν εἶναι ἔργον δύσκολον, ἀφ' οὗ πρὸ πολλοῦ ἡ ἐπιστήμη διεχώρισε τὰ ὄντα τῆς φύσεως εἰς τινὰς μεγάλας κατηγορίας, αἵτινες περιλαμβάνουσιν ἐν ἑαυταῖς ἄλλας ὑποδεστέρας, καὶ αὗται ἄλλας ἔτι μικροτέρας, καὶ οὕτως ἐπ' ἄπειρον, μέχρις οὗ δύναται νὰ φθάσῃ ἡ ὀξύνοια, ἡ ἀκρίβεια τῆς ἀνθρωπίνης παρατηρήσεως. Τὰ ὄντα διαστέλλονται ὡς ἐκ τούτου λίαν εὐκόλως εἰς ἐκεῖνα ἅτινα εἶναι ἀπλῶς ὑλικά, καὶ δὲν ἐμφαίνουσιν ἰδιαιτέρον ὀργανισμόν, καὶ τὰ ὁποῖα ἀνόργανα καλεῖ ἡ ἐπιστήμη, καὶ εἰς ἐκεῖνα ἅτινα ὀνομάζονται ὀργανικά ἢ ἐνόργανα, ὅσα δηλαδὴ ἔχουσιν ἰδιαιτέραν σύστασιν, δυνάμει τῆς ὁποίας ὅλα τὰ μέρη αὐτῶν συντείνουσι πρὸς ἐκτελέσιν ἰδιαιτέρων λειτουργειῶν, ἐκ τοῦ συνόλου τῶν ὁποίων προκύπτει ἡ ἐνότης τοῦ ἰδίου αὐτῶν ὀργανισμοῦ. Ἀλλὰ μεταξὺ τῶν ἐνοργάνων ὑπάρχει καὶ τις κατηγορία, ἣτις περιλαμβάνει παρὰ τὴν ὕλην τὴν κοινὴν εἰς ὅλα τὰ ἄλλα τὰ ὄντα, παρὰ τὸν ὀργανισμόν τὸν κοινὸν εἰς πολλὰ τῶν ὄντων τούτων, περιλαμβάνει καὶ ἰδιαιτέρους χαρακτῆρας, ἕνεκα τῶν ὁποίων ὄντα τινὰ ἀνόργανα διακρίνονται τῶν ἄλλων· ὑπάρχουσι τὰ λεγόμενα ἔμφυχα ἢ ζῶα. Μεταξὺ δὲ τῶν ζῶων ὑπάρχει ἰδιαιτέρον ὄν ὅπερ παρὰ τὰς ὑλικὰς ἰδιότητας, παρὰ τὴν ὑλικὴν σύστασιν τοῦ ὀργανισμοῦ, ἔχει καὶ ἰδιαιτέρον χαρακτῆρα, δυνάμει τοῦ ὁποίου χρησιμεύει ὡς ὀργανον ἄλλης ἀρχῆς ὑψηλοτέρας, εὐγενεστερας, ὑπάρχει ἐνὶ λόγῳ ὁ ἄνθρωπος. Ἐπομένως ἐὰν τὸ κακὸν ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὸ ἀγαθὸν, ἐὰν τὸ ἀγαθὸν διαστέλλεται καὶ εἰδοποιεῖται κατὰ τὰ διάφορα εἶδη τῶν ὄντων, ἔπεται ὅτι τὸ κακὸν πρέπει νὰ ἔχῃ τόσα

εἶδη, ὅσα εἶναι τὰ εἶδη τῶν ὄντων τῆς φύσεως. Καὶ ἐπομένως θέλομεν εὐρεῖ τὸ κακὸν τῆς ὑλικῆς καὶ ἀνοργάνου φύσεως, τὸ κακὸν τῆς ἐνοργάνου κατὰ τὰς δύο διακρίσεις τῶν φυτῶν καὶ τῶν ζῶων, τὸ κακὸν τοῦ ἀνθρωπίνου ὀργανισμοῦ, καθόσον καὶ ὁ ὀργανισμὸς ἀνάγεται εἰς τὴν τάξιν τῶν ἐνοργάνων ὄντων, τῶν ζῶων, καὶ ἐπὶ τέλους τὸ κακὸν τῆς ἀνωτάτης ἐκείνης ἀρχῆς εἰς ἣν ὑπηρετεῖ ὁ ὀργανισμὸς οὗτος, δηλαδὴ τὸ κακὸν τῆς νοήσεως ἢ τὸ κακὸν τοῦ πνεύματος, τὸ κακὸν τῆς πράξεως ἢ τὸ ἠθικὸν λεγόμενον κακόν. Καὶ ἐπειδὴ ὁ ἄνθρωπος εἰς τὴν κοινωνίαν εὐρισκόμενος διὰ τῶν πολλῶν καὶ ποικίλων αὐτοῦ πράξεων, διὰ τῶν ἀναριθμητῶν σχέσεων δυνάμει τῶν ὁποίων συνδέεται πρὸς τὰ ἄλλα ὄντα, ὑπομένει οὐ μόνον τὸ κακὸν τοῦ ὁποίου αὐτὸς εἶναι αἷτιος, τὸ ὁποῖον αὐτὸς πράττει, ἀλλὰ καὶ τὰ κακὰ ὅσα ἐπιβάλλουσιν αὐτῷ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι, ἐννοεῖτε ὅτι τὸ ἠθικὸν κακὸν ὑποδιαιρεῖται εἰς τὸ ἠθικὸν κακὸν τὸ ὁποῖον εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς ἰδίας ἡμῶν ἐνεργείας, καὶ εἰς τὸ ἠθικὸν κακὸν τὸ ὁποῖον εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς θελήσεως καὶ ἐνεργείας τῶν ἄλλων. Τοιαῦτα εἶναι τὰ εἶδη τοῦ κακοῦ κατὰ τὴν πλεον γενικὴν αὐτῶν θεωρίαν, ἣν δύνασθε νὰ ἐπαληθεύσητε, ἐξετάζοντες κατὰ μέρος τὰ διάφορα συστήματα τῶν ὄντων, ἐξετάζοντες ἐν ἐκάστῳ τὴν κατάστασιν ἐκείνην ἣτις, κατὰ τὴν ἡμετέραν κρίσιν, φαίνεται ἐναντία πρὸς τὴν ἐκπλήρωσιν τοῦ προορισμοῦ του. Ἐνθυμείσθε ὅτι καὶ ἐν τῷ προλαβόντι μαθήματι ἐξετάσαμεν τὴν σύστασιν τῆς ὑδρογείου σφαίρας, ἐξετάσαμεν τὴν ὑπαρξιν τῶν ἐπ' αὐτῆς ἀνοργάνων ὄντων, ἐξετάσαμεν τὸν ἄνθρωπον κατὰ τὴν ὑπαρξιν αὐτοῦ τὴν ὑλικὴν καὶ κατὰ τὴν νοητικὴν καὶ ἠθικὴν αὐτοῦ ἀνάπτυξιν, καὶ πανταχοῦ εὐρομεν ἐκείνην τὴν κατάστασιν, ἣν ὀνομάζομεν κακὸν, τῆς ὁποίας συγκεχυμένην εἶχομεν ἰδέαν, καὶ τὴν ὁποίαν ἐπροσπαθήσαμεν σήμερον νὰ προσδιορίσωμεν διὰ τοῦ παραλληλισμοῦ ὃν ἐποιήσαμεν ἀπ' ἀρχῆς μεταξὺ τοῦ κακοῦ ἀφ' ἐνός καὶ τοῦ ἀγαθοῦ ἀφ' ἑτέρου. Τὸ ζήτημα εἶναι τώρα, ἐὰν πάντα τὰ εἶδη ταῦτα ἀνάγονται εἰς ἓν καὶ τὸ αὐτὸ γένος, ἢ ἐὰν ἀνάγονται εἰς γένη διάφορα καὶ ἀνεξάρτητα ἀλλήλων. Τὸ ζήτημα δὲν εἶναι μόνον ζήτημα λογι-

κόν, ὅ ἐστι ζήτημα ἀπλῆς κατατάξεως, πρὸς τακτοποίησιν δῆθεν τῆς ἀναπτύξεως τῆς θεωρίας τοῦ κακοῦ, πρὸς εὐχαρίστησιν ἀπλῆν τῆς περιεργείας τοῦ πνεύματος· τὸ ζήτημα τῆς ἀναγωγῆς εἶναι οὐσιωδέστατον ὡς πρὸς τὰς ἀνάγκας τῆς ἰδιαιτέρας τοῦ κακοῦ θεωρίας.

Ἄς ἴδωμεν, δυνάμεθα ν' ἀναγάγωμεν πάντα τὰ εἶδη τοῦ κακοῦ εἰς ἓν καὶ μόνον γένος; ἵνα ἀποφασίσωμεν περὶ τούτου, ἐννοεῖτε ὅτι ὀφείλομεν νὰ ἐξετάσωμεν τί ὑπάρχει κοινὸν μεταξὺ τῶν διαφόρων τούτων εἰδῶν τοῦ κακοῦ, καθότι γινώσκετε ὅτι αἱ μεγάλαι ἐκείναι κατατάξεις, δι' ὧν ἔχομεν τὰ γένη καὶ τὰ εἶδη, ἐξ ὧν μορφόνομεν τὰς ἐννοίας τῶν καθολικῶν νόμων τῆς φύσεως, γίνονται διὰ τῆς μεθόδου ταύτης, διὰ τῆς παρατηρήσεως τῶν κοινῶν εἰς πολλὰ φαινόμενα, εἰς πολλὰ γεγονότα χαρακτήρων, διὰ τῆς ἀφαιρέσεως τῶν κοινῶν τούτων χαρακτήρων, καὶ διὰ τῆς μορφώσεως ἐκείνων τῶν ἐννοιῶν, αἱ ὀνομάζομεν γένη καὶ εἶδη, ὅταν πρόκειται περὶ ἀπλῆς κατατάξεως, αἱ ὀνομάζομεν νόμους τῆς φύσεως, ὅταν πρόκειται περὶ τῆς ἀνακαλύψεως τῆς ἐσωτερικῆς συστάσεως τοῦ παντός. Τί κοινὸν λοιπὸν μεταξὺ τῶν διαφόρων τούτων εἰδῶν τοῦ κακοῦ; Ἐὰν τὸ κακὸν, ὡς εἶπομεν, εἶναι ἡ μὴ ἐκπλήρωσις, ἢ ἡ ἀτελής ἐκπλήρωσις τοῦ προορισμοῦ τῶν ὄντων, καὶ περὶ τούτου δὲν ἀμφισβάλλομεν, φανερόν ἐστι τὸ κακὸν, καθ' ὅλα τὰ διάφορα αὐτοῦ εἶδη, καθ' οἰονδήποτε βαθμὸν καὶ οἰονδήποτε ὄν, εἰς οἰονδήποτε ἀντικείμενον καὶ ἂν εὐρίσκηται, οὐδὲν ἕτερον εἶναι οὐσιωδῶς ἢ ἀτελείαις τις, ἣτις ἐννοεῖται δι' αὐτῆς τῆς ἐννοίας τῆς τελειότητος, καθόσον ἐν ἐκάστῳ ὄντι ὁ ἀνθρώπινος λόγος, δυνάμει τῶν ἰδίων ἀρχῶν, δυνάμει τῆς ἐννοίας τῆς λογικῆς τάξεως, ἢ ἐσωτερικῶς ἀναγνωρίζει, καὶ δι' ἧς ἀνακαλύπτει τοὺς νόμους τῆς φύσεως, ὑποθέτει ἐξ ἀνάγκης τέλειον προορισμὸν, τελείαν τινὰ [κατάστασιν, καὶ ἐπομένως πιεθεῖ ὅτι τὰ ὄντα] ἐπλάσθησαν πρὸς πραγματοποίησιν ἰδιαιτέρου τινὸς σκοποῦ, πρὸς πραγματοποίησιν γενικοῦ τέλους καὶ προορισμοῦ τῆς φύσεως. Ἐὰν δὲ τὸ κακὸν οὐδὲν ἕτερον εἶναι ἢ ἀτέλεια, ἐννοεῖτε ὅτι ἡ ἀτέλεια αὕτη ὑποθέτει πέρατα, ὑ-

ποθέτει προσκόμματα εἰς τὴν ἀνάπτυξιν τῶν ὄντων, ὑποθέτει φραγμούς εἰς τὴν ἐξωτερικὴν ἀνάπτυξιν ὄλων τῶν δυνάμεων ἐξ ὧν συνίσταται ἡ ἰδιαιτέρα φύσις ἐκάστου ὄντος. Ἐὰν δὲ ἡ ἀτέλεια αὕτη ὑποθέτῃ πέρατα, λίαν εὐκόλως ἐπαγόμεθα εἰς τὴν τρίτην ταύτην ἰδέαν, ἣτις προέρχεται ἐκ τῆς συνενώσεως τῶν δύο πρώτων, ὅτι τὸ κακὸν οὐδὲν ἕτερον εἶναι οὐσιωδῶς ἢ ἡ ἀτέλεια τῆς πεπερασμένης φύσεως τῶν ὄντων. Τὸ κακὸν ἐπομένως μίαν καὶ μόνην ἔχει ἀρχὴν καὶ πηγὴν, αὐτὴν τὴν ἀτέλειαν τῆς πεπερασμένης φύσεως τῶν ὄντων, αὐτὴν τὴν φυσικὴν καὶ ἀναγκαίαν κατάστασιν τοῦ πεπερασμένου. Ἄπαντα ἐπομένως τὰ κακὰ, ὅσα δυνάμεθα, εἴτε νὰ ἐπαληθεύσωμεν διὰ τῆς παρατηρήσεως, εἴτε νὰ ὑποθέσωμεν διὰ τῆς φαντασίας, ὅσα ἐνὶ λόγῳ δυνάμεθα ὅπως δῆποτε νὰ συλλάβωμεν, ἀνάγονται ἐπὶ τέλους εἰς ἓν καὶ μόνον κακὸν, εἰς μίαν καὶ μόνην πηγὴν καὶ ἀρχὴν, εἰς αὐτὴν τὴν ἀτέλειαν τῆς πεπερασμένης φύσεως τῶν ὄντων. Ἐκ τῆς κατατάξεως ταύτης παρατηρεῖτε πόσον ἐσφαλμένη εἶναι ἡ τριμελής διαίρεσις περὶ ἧς ἐλέγομεν ἐν ἀρχῇ, ἐκείνη ἢ κατὰ τάξιν ἢ ἐπενόησε πρῶτος ὁ Λεϊβνίτιος, ἐκείνη ἢ διαίρεσις, ἣτις καθ' ἡμᾶς καὶ κατὰ τὴν ἡδὴ ἐκτεθείσαν θεωρίαν, ἀνάγεται εἰς ἓν καὶ μόνον εἶδος, εἰς μίαν καὶ μόνην ἀρχὴν. Δύνασθε τὸ εἶδος τοῦτο νὰ ὀνομάσετε μεταφυσικὸν κακὸν, ἐὰν θέλετε, καθόσον κατὰ τὸν Λεϊβνίτιον μεταφυσικὸν κακὸν εἶναι τὸ προερχόμενον ἐκ τῆς ἀτελείας τῶν ὄντων· δύνασθε νὰ ὀνομάσητε αὐτὸ φυσικὸν, καθόσον προέρχεται ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τῶν ὄντων· ὅπως δῆποτε καὶ ἂν ὀνομάσητε αὐτὸ, εἶναι ἤδη ἀποδεδειγμένον ὅτι ἅπαντα τὰ κακὰ, οἰαδήποτε καὶ ὅσα δῆποτε ἦναι, οὐχ ἥττον ἀνάγονται εἰς μίαν καὶ μόνην πηγὴν, εἰς ἓν καὶ μόνον εἶδος, εἰς αὐτὸ τὸ ἀτελεῖς τῶν πεπερασμένων ὄντων. Ἄλλ' ὡς ἐλέγομεν, τὸ ζήτημα τοῦτο τῆς κατατάξεως δὲν εἶναι μόνον λογικὸν ζήτημα, πρὸς ἀπλῆν εὐχαρίστησιν τῆς περιεργείας τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος, πρὸς ἀπλῆν διάταξιν καὶ ἀνάπτυξιν τῆς θεωρίας ταύτης, πρὸς ἀπλῆν ἀνασκευὴν ἄλλων κατατάξεων, ἀλλ' εἶναι οὐσιωδέστατον ὡς πρὸς τὰς συνεπειὰς αἱ δυνάμεθα νὰ ἐξαγάγωμεν ἐκ τῆς οὐσίας, ἐκ τῆς

φύσεως ταύτης τοῦ κακοῦ. Καὶ τῶντι, ἅπαντα τὰ κακὰ, ἐξ ὧν ἀδιακόπως ὑποφέρομεν, ἅτινα διεγείρουσιν ἀκαταπαύστως τὰ παρὰ τῶν φιλοσόφων, τῶν σκεπτικῶν καὶ πολλῶ μᾶλλον τῶν ἀπίστων, προέρχονται ἐκ τῆς ἀτελείας τοῦ πεπερασμένου· καὶ βλέπετε εὐκόλως ὅτι τὸ κακὸν ἦτο ἀναπόφευκτον κατὰ τὴν δημιουργίαν τοῦ κόσμου. Καὶ τῶντι ἅμα παραδεχθῶμεν, ὡς παρεδέχθημεν μετὰ τὰς πολλὰς ἐκείνας ἀναπτύξεις ἃς ὑπεβάλομεν εἰς ὑμᾶς περὶ τῆς ὑπάρξεως, περὶ τῶν προσόντων, περὶ τῆς φύσεως, περὶ τῆς ἐνεργείας τοῦ Θεοῦ, ἅμα παραδεχθῶμεν ὅτι ὁ Θεὸς εἶναι ἄπειρος, παντοδύναμος, πάνσοφος, πανάγαθος, ἅμα παραδεχθῶμεν ὅτι τὸ πεπερασμένον εἶναι ὁ ἀνεξάλειπτος χαρακτήρ τῆς θείας δημιουργίας, καθότι ὁ Θεὸς δὲν ἠδύνατο νὰ παραγάγῃ ἕτερον ἄπειρον, καθότι ἡ ιδέα δύο ἀπίρων εἶναι ἀντιφατικὴ, ὅλος παράλογος καὶ ἀπαράδεκτος, ἅμα παραδεχθῶμεν πάσας τὰς ἀληθείας ταύτας, ἔπεται ὅτι δι' αὐτῆς καὶ μόνης τῆς ὑπάρξεως τοῦ κόσμου, δι' αὐτῆς καὶ μόνης τῆς ὑπάρξεως συστήματος πεπερασμένων ὄντων δικαιολογεῖται αὐτὴ ἡ ὑπαρξίς τοῦ κακοῦ, τὸ κακὸν ἔπρεπε ἐξ ἀνάγκης νὰ ὑπάρχῃ, ἀφ' οὗ ὑπάρχῃ δημιουργία, ἀφ' οὗ ὁ κόσμος δὲν εἶναι, καὶ δὲν ἠδύνατο νὰ ἦναι ἄπειρος, διότι ἄπειρος εἶναι ὁ μόνος ὁ Θεός.

Ἐὰν δὲ ἀναπτύξωμεν ὀλίγον τὴν ιδέαν τοῦ πεπερασμένου, θέλομεν ἔτι μᾶλλον βεβαιωθῆ περὶ τῆς ἀρχῆς ταύτης, ὅτι τὸ κακὸν εἶναι ἀχώριστον αὐτῆς τῆς ὑπάρξεως τοῦ κόσμου, αὐτῆς τῆς ὑπάρξεως τῆς δημιουργίας. Καὶ τῶντι, ἅμα ὁ Θεὸς ἐποίησε πεπερασμένον σύστημα ὄντων, ἔπρεπε νὰ ποιήσῃ τὰ ὄντα ταῦτα ἐν χρόνῳ καὶ τόπῳ, ἔπρεπε ἐξ ἀνάγκης τὰ ὄντα ταῦτα νὰ ἔχωσι πέρατα ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ, ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ ἐκείνη ἡ κατάστασις, ἣν ὀνομάζομεν προοδευτικὴν ἀνάπτυξιν τῶν ὄντων, ἣτις ἔχει ἀρχὴν καὶ τέλος· τὸ πεπερασμένον, καθὼ ἐν τόπῳ καὶ χρόνῳ, ἔπρεπε νὰ ἔχῃ διάρκειάν τινα περιορισμένην, ἔκτασιν περιορισμένην, ἀρχὴν ἀφ' ἑνὸς, τέλος ἀφ' ἑτέρου. Ἀλλὰ πρὸς τούτοις ἐπειδὴ μόνον τὸ ἄπειρον εἶναι ἐν καὶ ἀναλλοιώτον, τὸ πεπερασμένον ἔπρεπε νὰ ἔχῃ διαφορὰς, μεταβολὰς, ἔπρεπε δη-

λαδὴ τὸ πεπερασμένον νὰ μεταβαίῃ ἀπὸ μιᾶς εἰς ἄλλην κατάστασιν, νὰ παρουσιάζῃ κατὰ τὴν ὑπαρξίν του χαρακτήρας διαφορὰς, δι' ὧν νὰ διαστέλλωνται τὰ διάφορα ἄτομα, ὅσα συγκροτοῦσι τὸ σύστημα τοῦ παντός, καθότι μόνον τὸ ἄπειρον εἶναι ἐν καὶ ἀναλλοιώτον. Ἀλλὰ παρὰ ταῦτα, ἐπειδὴ τὸ πεπερασμένον δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ τὰ προσόντα, τὰς ιδιότητες τοῦ ἀπίρου, ἔπρεπε ἀπεναντίας νὰ παρέχῃ κατὰ τὴν ὑπαρξίν του προσόντα ἀπάδοντα πρὸς τὴν ἐντέλειαν τῆς θείας φύσεως, καὶ ἐπομένως ἀντὶ τῶν προσόντων ἅτινα ἀπεδείξαμεν ὅτι ἀνήκουσιν εἰς τὸν Θεόν, ἀντὶ τῆς παντοδυναμίας, τῆς πάνσοφίας, τῆς παναγαθίας, τῶν τριῶν τούτων προσόντων, ἅτινα ἐν καιρῷ ἀνεπτύξαμεν, ἔπρεπε τὸ πεπερασμένον νὰ ἔχῃ προσόντα ἐναντία· δὲν ἠδύνατο νὰ ἔχῃ οὔτε ἄπειρον δύναμιν, οὔτε ἄπειρον σοφίαν, οὔτε ἄπειρον ἀγαθότητα, ἔπρεπε βεβαίως νὰ ἔχῃ αὐτὰ ἐκείνα τὰ προσόντα, ἅτινα ἔχει ὁ Θεός, καθότι, ὡς ἐλέγομεν, ἐν τῷ αἰτίῳ πρέπει νὰ ὑπάρχωσιν ὅσα καὶ ἐν τῷ αἰτιατῷ, ἐν ἄλλοις λόγοις, πρέπει τὸ αἷτιον ν' ἀντιστοιχῇ πρὸς τὸ αἰτιατόν· ἀλλὰ τὰ προσόντα ταῦτα πρέπει τὸ πεπερασμένον νὰ ἔχῃ κατὰ τὴν περιορισμένην ὑπόστασιν καὶ ὑπαρξίν αὐτοῦ. Ἐὰν τώρα συνενώσωμεν πάντας τοὺς χαρακτήρας τούτους, τῆς διαφορᾶς, τῆς μεταβολῆς, τῆς ἀτελοῦς γνώσεως, τῆς ἀτελοῦς δυνάμεως, τῆς ἀτελοῦς ἠθικότητος, θέλομεν ἰδεῖν ὅτι πάντα ταῦτα οὐδὲν ἕτερον εἶναι ἢ αὐτὰ ἐκείνα τὰ στοιχεῖα τοῦ κακοῦ, αὐτὰ ἐκείνα τὰ αἷτια ἐξ ὧν πηγάζουσι τὰ κακὰ τοῦ κόσμου, τοῦ ἀνθρώπου, τῆς κοινωνίας, τῆς ἰσορίας, καὶ ὡς ἐκ τούτους θέλομεν ἔτι μᾶλλον στηριχθῆ εἰς τὴν ιδέαν ὅτι τὸ κακὸν ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ, ἅμα ὑπάρχει ἡ ἀτέλεια καὶ τὸ πεπερασμένον τῶν ὄντων ὅσα ἐποίησεν ὁ Θεός.

Ποῖον ζήτημα λοιπὸν ἀπομένει; ἀπομένει τὸ ζήτημα περὶ τοῦ βαθμοῦ καὶ τοῦ ποσοῦ, περὶ τῆς διανομῆς τοῦ κακοῦ. Τὸ κακὸν ἔπρεπε νὰ ὑπάρχῃ· ἡ ὑπαρξίς αὐτοῦ δικαιολογεῖται· ἀλλὰ τὸ κακὸν ἔπρεπε ἄρα νὰ ὑπάρχῃ κατ' ἐκείνην τὴν ἔκτασιν καὶ τὸν βαθμὸν, ὃ ἔχει ἐν τῷ κόσμῳ; ἔπρεπε νὰ ἦναι διανεμημένον διὰ τῆς ἀδίκου καὶ παραλόγου (κατὰ τινὰς) διανομῆς, δι' ἧς διενεμήθη

μεταξὺ τῶν ἀνθρώπων; τὸ ζήτημα ἐπομένως τῆς ὑπάρξεως τοῦ κακοῦ ἐν μέρει ἐλύθη διὰ τῆς δικαιολογήσεως τῆς ὑπάρξεως ταύτης, ἀλλ' ἀπομένει εἰσέτι ἄλυτον τὸ πλεῖστον τοῦ ζητήματος τούτου. Ἔστω ὅτι τὸ κακὸν ἦτο ἀναγκαῖον, ἀφευκτον, καθόσον εἶναι ἀχώριστον προσὸν αὐτῆς τῆς ἀτελοῦς φύσεως τῶν πεπερασμέσων ὄντων, ἀλλ' ἡδύνατο ὁ Θεὸς νὰ τὸ περιορίσῃ, νὰ τὸ καταστήσῃ ὀπωσούν ἀνεκτὸν εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, ν' ἀφαιρέσῃ πολλὰ τῶν κακῶν ἅτινα εἶναι ἀποτελέσματα αὐτοῦ τοῦ ὄργανισμοῦ εἴτε τοῦ κόσμου, εἴτε τοῦ ἀνθρώπου· ἡδύνατο, ἐπειδὴ προῦδε καὶ ἐπρονόησε τὰ πάντα, εἴτε νὰ προλάβῃ τινὰ τῶν κακῶν, εἴτε νὰ ἀνταμείψῃ αὐτὰ δι' ἄλλων ἀγαθῶν. Καὶ ἐντεῦθεν τὰ ἀνκρίθμητα παράπονα τῆς ἀνθρωπότητος κατὰ τῆς θείας Προνοίας, περὶ ὧν ἀδιακόπως ἐνασχολοῦνται οἱ θεόσοφοι καὶ οἱ θεολόγοι.

Πρὶν ἢ ἐπιχειρήσωμεν τὴν ἀνάπτυξιν τοῦ δευτέρου τούτου μέρους τοῦ ζητήματος, τὴν δικαιολόγησιν δηλαδή τοῦ βαθμοῦ, τοῦ ποσοῦ, καὶ τῆς διανομῆς τοῦ κακοῦ, ἀνάγκη νὰ προτάξωμεν ὀλίγας παρατηρήσεις. Καὶ πρῶτον, πάντα ὅσα ἡμεῖς θεωροῦμεν ὡς κακά, εἶναι ἄρα τοιαῦτα; εἶδομεν πόσον δύσκολον εἶναι, ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς φύσεως τοῦ κακοῦ, ὡς ἐξ αὐτῆς τῆς ἀντιστοιχείας αὐτοῦ πρὸς τὸ ἀγαθόν, νὰ χαρακτηρίσωμεν αὐτὸ τὸ κακόν· εἶδομεν ὅτι ἡ γνῶσις τοῦ κακοῦ ὑποθέτει τὴν γνῶσιν τοῦ ἀγαθοῦ, τὴν γνῶσιν τοῦ καθολικοῦ συστήματος τοῦ παντός, καὶ τῆς καθολικῆς τάξεως τοῦ κόσμου, καὶ ὅτι κακά τινα, τὰ ὁποῖα φαίνονται τοιαῦτα θεωρούμενα ἀσχέτως πρὸς τὰ ἄλλα, ἀνεξαρτήτως τῶν ἄλλων, δύνανται ἴσως νὰ θεωρηθῶσιν ὡς ἀγαθὰ, καθόσον συντελοῦσιν, εἴτε πρὸς ἀποφυγὴν ἄλλου κακοῦ, εἴτε πρὸς πραγματοποίησιν μείζονος ἀγαθοῦ. Ἀλλὰ παρὰ τὴν φιλοσοφικὴν ταύτην παρατήρησιν, καὶ αὐτὴ ἡ καθημερινὴ πείρα τοῦ ἀπλουστάτου ἀνθρώπου δύναται νὰ μαρτυρήσῃ, ὅτι οὐχὶ πάντοτε ἐκεῖνα ἅτινα θεωροῦμεν ὡς κακά, εἶναι πραγματικῶς κακά. Καὶ πρῶτον, πρέπει νὰ ἀφαιρέσωμεν μέγα πλῆθος κακῶν, ἅτινα γεννᾷ αὐτὴ ἡ φαντασία. Ὁ ἀνθρώπος βασανίζεται ἀδιακόπως διὰ τὸν φόβον τοῦ μέλλοντος· ὁ ἀνθρώπος βασανίζεται ἀδιακόπως, εἴτε

περὶ αὐτοῦ, εἴτε περὶ τῶν ἰδίων τέκνων, εἴτε περὶ τῶν συγγενῶν καὶ φίλων· εἶναι ἴδιον τῆς φαντασίας, καθὼς παριστᾷ μὲ ὄλην τὴν ζωηρότητα τὰ παρελθόντα καὶ παρόντα, ὡσαύτως νὰ εἰκονίζῃ καὶ τὰ μέλλοντα. Καὶ αὐτὸ τὸ προνόμιον, τὸ ὁποῖον ἔχει ἡ δύναμις αὕτη, ἐνῶ εἶναι πηγὴ καλλιτεχνίας εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, εἶναι ἐνταυτῷ καὶ πηγὴ ἀνησυχίας. Πάντα λοιπὸν τὰ κακά, ὅσα φαίνονται μὲν εἰς ἡμᾶς τοιαῦτα, ἀλλὰ πραγματικῶς δὲν εἶναι, καθόσον δὲν γινώσκουμεν τὰς σχέσεις, ἃς ἔχουσι πρὸς ἄλλα, εἴτε πρὸς μείζονα ἀγαθὰ, πρέπει ν' ἀφαιρεθῶσιν. Ἄς ἀφαιρέσωμεν κατὰ δεύτερον λόγον τὰ κακά ἅτινα γεννᾷ μόνη ἡ φαντασία, καὶ ἅτινα δύναται ὁ ἀνθρώπος νὰ ἀποφύγῃ διὰ τῆς ἀκριβοῦς ἐξασκήσεως τοῦ λόγου. Ἀλλὰ ταῦτα δὲν εἶναι τὰ μόνα κακά ἅτινα ὀφείλομεν νὰ ἐξαιρέσωμεν ἐκ τῆς κατηγορίας τοῦ κακοῦ· ὑπάρχουσι καὶ ἄλλα, ἅτινα βεβαίως δὲν δυνάμεθα νὰ θεωρήσωμεν ὡς πραγματικὰ κακά. Καὶ πρῶτον πόσα κακά γεννᾷ ἡ δεισιδαιμονία, αἱ κοινωνικαὶ προλήψεις, αὐτὰ τὰ πάθη, ὅτε ἐξάπτονται κατὰ τὸν ἀνώτατον αὐτῶν βαθμὸν, ὅτε δὲν ὑπόκεινται εἰς τὴν ῥύθμισιν τοῦ ὀρθοῦ λόγου; Βλέπετε ὅτι ἐκάστη τῶν κατηγοριῶν τούτων περιλαμβάνει τοσαῦτα εἶδη κακῶν, ὥστε διὰ τινος ἀκριβοῦς παρατηρήσεως καὶ ἐπαληθεύσεως, ἡδυνάμεθα ὡς ἐκ τούτων καὶ μόνων ν' ἀφαιρέσωμεν μέγιστον μέρος κακῶν ἀπὸ τῆς ἀπαριθμήσεως ἣν συνήθως κάμνουσιν οἱ ἀνθρωποι. Ἀλλὰ καὶ ἂν μηδὲν τῶν κακῶν τούτων εἴχωμεν, καὶ ἂν ἠθέλομεν ἔχει καθ' ὅλας τὰς ἀναπτύξεις τοῦ ἀνθρωπίνου βίου, καθ' ὅλα τὰ μέρη εἴτε τῆς ὕλικῆς, εἴτε τῆς πνευματικῆς ἡμῶν συστάσεως, καὶ κατὰ τὸ σῶμα καὶ κατὰ τὸν νοῦν καὶ κατὰ τὴν καρδίαν, καὶ κατὰ τὰς ποικίλας σχέσεις, εἴτε τῆς οἰκογενείας, εἴτε τῆς κοινωνίας, ἐὰν καθ' ὅλα ταῦτα ἡδυνάμεθα νὰ ἔχωμεν ὅλα τὰ ἀγαθὰ, ἅτινα δύναται ὁ ἀνθρώπος νὰ φαντασθῇ, εἰς ἃ ἡδύνατο νὰ φθάσῃ ὁ ἀνθρώπινος βίος, ἐὰν, ἐν ἄλλοις λόγοις, ἤθελεν ἐπιδαψιλεύσῃ ἐφ' ἡμῶν ἡ θεία Πρόνοια ὅλα τὰ ἀγαθὰ, ὅσα ἠθέλομεν ζητήσει παρ' αὐτῆς, μήπως νομίζετε ὅτι δι' αὐτὸ ἠθέλεν ἐξαλειφθῆ αὐτὴ ἡ ἔννοια τοῦ κακοῦ, αὐτὴ ἡ ἐπιθυμία μείζο-

νος ἀγαθοῦ; Εἶναι ἴδιον τοῦ ἀνθρωπίνου πνεύματος καὶ τῆς ἀνθρωπίνης καρδίας νὰ τείνωσι πρὸς τὸ ἄπειρον. Ὁ λόγος συλλαμβάνει τὸ ἄπειρον, διὰ τοῦ ἀπείρου τοῦ τόπου καὶ τοῦ χρόνου, διὰ τῆς ἐντελεστάτης λογικῆς τάξεως, ἣν ὀνομάζει ἰδανικόν, συλλαμβάνει τὸ ἄπειρον, ὅταν διὰ τῶν ἰδίων ἀρχῶν ἀναβιβασθῆ εἰς τὴν ἔννοιαν τοῦ ἀπείρου ὄντος, ὅταν παρεισδύσῃ διὰ τοῦ ἰδίου ὅμματος εἰς τὰ ἀπόκρυφα τῆς θείας φύσεως· συλλαμβάνει τὸ ἄπειρον διὰ τοῦ πνεύματος, τείνει πρὸς τὸ ἄπειρον διὰ τοῦ αἰσθήματος, καθόσον αἱ δύο αὗται δυνάμεις εἶναι παράλληλοι, ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ἔχουσιν ἀντικείμενον, τὴν γνῶσιν τοῦ ἀληθοῦς, καθόσον ἀφορᾷ τὸ πνεῦμα, τὴν ἀπόλαυσιν τοῦ ἀγαθοῦ, καθόσον ἀφορᾷ τὴν καρδίαν. Καὶ τὸ ἀληθές καὶ τὸ ἀγαθὸν θεωρεῖ ἐξ ἀνάγκης ὁ ἀνθρωπος ὡς τὰ προσόντα τοῦ ἀπείρου ὄντος. Ἐπομένως ὅσον καὶ ἂν ἤθελον πολλαπλασιασθῆ αὐτὰ τὰ ἐπίγεια ἀγαθὰ, ἅτινα ποθοῦμεν, ἅτινα ζητοῦμεν πολλὰκις ἀπερισκέπτως παρὰ τῆς θείας Προνοίας, ἅτινα, ἅς τὸ υποθέσωμεν πρὸς στιγμήν, ἡδύνατο νὰ χορηγήσῃ εἰς τὴν ἀνθρωπότητα, πάντοτε ἤθελε μείνει κενὸν εἰς τὴν ἀνθρωπίνην καρδίαν καὶ εἰς τὸ ἀνθρώπινον πνεῦμα, πάντοτε ὁ ἀνθρωπος διὰ τοῦ πνεύματος καὶ διὰ τοῦ αἰσθήματος ἤθελεν ἐπιδιώκει ἐκεῖνο τὸ ἄπειρον ἀληθές, ἐκεῖνο τὸ ἄπειρον ἀγαθόν, τὸ ὁποῖον προσπαθεῖ παντοτρόπως νὰ οικειοποιηθῆ, καὶ τὸ ὁποῖον δὲν συμβιβάζεται μὲ τὴν πεπερασμένην ἡμῶν φύσιν. Ἐπομένως ἀνάγκη νὰ παρατηρήσωμεν καὶ τοῦτο, πρὶν ἢ ἐπιληφθῶμεν τοῦ προηγουμένου ζητήματος, ὅτι δὲν ἤθελε ποτὲ εὐχαριστηθῆ ἢ ἐπιθυμία τοῦ ἀνθρώπου καὶ διὰ τῆς ἐπιδαψιλεύσεως ὅλων τῶν δυνατῶν ἀγαθῶν, ὅτι καὶ μετὰ τὴν ἐπιδαψιλεύσιν ταύτην ἤθελεν ὑπάρχει τὸ κακόν, διότι τὸ κακὸν ὑπάρχει, ἅμα ὑπάρχει ἔλλειψις, ἀτέλεια. Ἀλλὰ παρὰ ταῦτα τρίτη τις παρίσταται παρατήρησις ἐνταῦθα εἰς τὸ πνεῦμα τοῦ φιλοσόφου· ὁποῖον δικαίωμα ἔχομεν ἡμεῖς τὰ πεπερασμένα ὄντα, ἡμεῖς, οἵτινες πᾶν ὅ,τι ἔχομεν καὶ αὐτὴν τὴν ὑπαρξίν ἡμῶν ὀφείλομεν εἰς τὸ σοφώτατον, ἀγαθότατον καὶ παντοδύναμον ὄν, ποῖον δικαίωμα ἔχομεν ἡμεῖς οἱ ἀνθρωποι νὰ συστήσωμεν τὴν δοσοληψίαν ταύτην τῶν ἀγαθῶν καὶ κα-

κῶν ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ; ἡμεῖς οἱ τοσοῦτον περιορισμένοι κατὰ τὴν ὄρασιν, οἵτινες τοσοῦτον εἴμεθα κατὰ τὰς νοητικὰς καὶ ἠθικὰς δυνάμεις ἀσθενεῖς, ποῖον δικαίωμα ἔχομεν νὰ διΰσχυρισθῶμεν ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ, ὅτι ὄφειλεν ἔτι μᾶλλον νὰ χορηγήσῃ ἡμῖν τὰ δῶρα τῆς θείας αὐτοῦ ἀγαθότητος; ποῖον δικαίωμα ἔχομεν νὰ παραπονεθῶμεν ὅτι αὐτὰ τὰ πολῦτιμα δῶρα, ἅτινα ἔδωκεν εἰς ἡμᾶς, τῆς ὑπάρξεως καὶ τῶν ἀγαθῶν ὅσα ἀναντιρρήτως ὑπάρχουσιν ἐν τῷ κόσμῳ, ἔπρεπε νὰ ἦναι ἄλλα παρὰ τὰ ὑπάρχοντα; ποῖον δικαίωμα ἔχομεν ν' ἀπαιτήσωμεν ὅτι ἔπρεπε καὶ κατὰ τὸν βαθμὸν καὶ κατὰ τὴν διανομὴν τῶν ἀγαθῶν νὰ ἐξισωθῆ ἡ θεία σοφία πρὸς τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου; Τίνι τρόπῳ ἐλλόγως δυνάμεθα ν' ἀπαιτήσωμεν παρ' αὐτοῦ τοῦ Θεοῦ, ν' ἀνατρέψῃ τὴν τάξιν ἣν συνέλαβεν ὁ πάνσοφος αὐτοῦ λόγος, καὶ ν' ἀντικαταστήσῃ εἰς αὐτὴν ἐκείνην τὴν ὁποίαν ἡμεῖς οἱ ἀτελεῖς ἀνθρωποὶ ἡδυνάμεθα νὰ τῷ ὑπαγορεύσωμεν; καὶ ποῖαν τῶν τάξεων τούτων ὄφειλεν ὁ Θεὸς ν' ἀντικαταστήσῃ; ἐκείνην τὴν παγκόσμιον τάξιν, ἣν ἡδύνατο νὰ τῷ ὑπαγορεύσῃ εἰς, λ. χ. στωϊκὸς φιλόσοφος τῆς ἀρχαιότητος, ἢ εἰς πανθειστῆς σύγχρονος φιλόσοφος τῆς Γερμανίας, ἢ εἰς αἰσθησιολόγος, ἢ εἰς ἀπλοῦς ὕλιστής; μεταξύ τῶν ἀνθρώπων ὁποῖαι καὶ πόσαι διαφοραὶ κατὰ τὰς ἐπιθυμίας, τὰς ἀπαιτήσεις, τὰς ἀνάγκας; ὁποῖαι διαφοραὶ μεταξύ αὐτῶν τῶν ἀνθρώπων μίᾳ καὶ τῆς αὐτῆς ἐποχῆς, ἐνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ ἔθνους, μίᾳ καὶ τῆς αὐτῆς σχολῆς; ὁποῖαι διαφοραὶ μεταξύ τῶν ἐπιθυμιῶν, τῶν ἀναγκῶν, τῶν ἀπαιτήσεων, τῶν πρὸς ἀλλήλους οικειοτάτων, δύο μόνον ἀτόμων, ἔστω καὶ δύο ἀδελφῶν! Ἐπομένως παράλογος ὄλωσ ὁ ἰσχυρισμὸς, ὅτι δικαίωμα ἔχομεν νὰ συστήσωμεν ἀπέναντι τοῦ Θεοῦ τὴν δοσοληψίαν, τοῦς ὑπολογισμοὺς τῶν ἀγαθῶν καὶ τῶν κακῶν. Ἀλλὰ καὶ τετάρτην παρατήρησιν συσταίνω ἰδίως εἰς τὴν προσοχὴν σας. Ἦνα ἀποδώσωμεν εἰς τὴν θεῖαν Πρόνοιαν κακόν τι, ἀνάγκη νὰ ἔχομεν τὴν βεβαιότητα ὅτι τὸ κακὸν τοῦτο πηγάζει ἀποκλειστικῶς ἐξ αὐτῆς τῆς θείας Προνοίας, ἐξ αὐτῆς τῆς παγκοσμίου διατάξεως, ἐξ αὐτῶν τῶν ἀναγκαίων καὶ καθολικῶν νόμων τῆς φύσεως, καὶ οὐχὶ ἐξ ἰδίας ἡμῶν παρεννοήσεως, πλάνης

ἡ παρεκτροπῆς. Ἀνάγκη νὰ ἤμεθα πρῶτον βέβαιοι ὅτι οὐδὲν τῶν ἐφ' ἡμῖν παρελείψαμεν, δι' οὗ ἠδυνάμεθα ἢ ν' ἀποφύγωμεν ἢ νὰ μετριάσωμεν αὐτὸ τὸ κακὸν κατὰ τοῦ ὁποίου παραπονούμεθα· ἀνάγκη ἐπομένως, πρὶν ἀποφανθῶμεν, καὶ κατηγορήσωμεν διὰ τὸ κακὸν τοῦτο αὐτὸν τὸν ποιητὴν καὶ δωρητὴν τῆς ὑπάρξεως ἡμῶν καὶ ὄλων τῶν ἀγαθῶν, ἀνάγκη πρότερον νὰ ἐξετάσωμεν ἐὰν ἡμεῖς αὐτοὶ ἐπράξαμεν ὅσα ὠφείλομεν, ἢ ἠδυνάμεθα, εἴτε πρὸς ἀπομάκρυνσιν εἴτε πρὸς μετρίασιν αὐτοῦ τοῦ κακοῦ.

Η ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ (*).

Φίλε Μερκαντίνη,

Πολλάκις μ' ἐζήτησας διήγημά τι τῶν περιηγήσεών μου εἰς τὰς Ἰονίους Νήσους, τὴν Ἀλβανίαν, τὴν Ἑπείρον, τὴν Θεσσαλίαν, — τῶν ὀπωσοῦν ἀγρίων ἐκείνων περιηγήσεων, ἃς ἐκτελῶ πεζός, ἄνευ ὁδηγοῦ σχεδὸν ἢ μαρσιππίου, δίκην ἀρχαίου ὁδοιπόρου, θαυμάζων τὰ ἐξαισία κάλλη τῆς φύσεως, ἀναπολῶν τὰ παρελθόντα μεγαλεῖα τοσοῦτων εὐγενῶν φυλῶν, οἰκτείρων τὴν ἐπιβαρύνουσαν τῶρα αὐτὰς ἐλεεινὴν τύχην καὶ ἐπευχόμενος αὐταῖς ἀπὸ καρδίας μέλλον αἰσιώτερον, ὅπερ, ὡς ὑπὲρ τῆς φιλάτης μου Ἰταλίας, ἐπικλοῦμαι παρὰ τοῦ Θεοῦ ὑπὲρ πάντων τῶν ἐκπεπτωκότων καὶ καταπιεζομένων λαῶν.

Παραπλησίαν ὑπόσχεσιν ἔκαμον ἐπίσης εἰς ἕτερον ἀξιότιμον φίλον μου, οὐδ' ἐτήρησα αὐτὴν, καθότι συχνῶς κυριεύει με τρομερά τις καὶ, οὕτως εἰπεῖν, μηχανικὴ ἀδράνεια, ἥτις μᾶλλον ἢ τοῦ

(*) Ἐκ τοῦ Ἰταλικοῦ Περιοδικοῦ *La Donna* ἔτος Δ'. φυλλάδ. 24. Ὁ συγγραφεὺς τῆς ἐπιστολῆς ταύτης, πρόεδρος τῆς προσωρινῆς κυβερνήσεως τοῦ Ἀγκῶνος, κατὰ τὸ 1849, διατελεῖ πρόσφυξ ἐν Κερκύρᾳ, ἀφ' ἧς σιγμῆς ὁ τελευταῖος ὑπὲρ ἀνεξαρτησίας ἀγῶν τῆς Ἰταλίας ἀπέτυχεν. Ὁ δὲ Δ. Μερκαντίνης, ὡσαύτως διὰ τὴν αὐτὴν ἰερὰν αἰτίαν πρόσφυξ, διέτριψεν ἐνταῦθα κατὰ τὴν ἐποχὴν ἐκείνην ὀλίγους μῆνας, ἐνθα καὶ εὐφυῆ ποιήματα ἐξέδωκεν τὸ 1850. Μετὰ ταῦτα δὲ, μεταβάς εἰς Ζάκυνθον καὶ ἐκεῖθεν εἰς Πεδεμόντιον ἐδείχθη πάντοτε σταθερὸς καὶ εὐκρινὴς φιλέλλην ἐξυμνήσας δι' ὠραίων εἰχῶν καὶ τὸ τελευταῖον κίνημα τῶν 1854.

νοὸς τὰς διανοήσεις ἀφαιρεῖ μου τῆς χειρὸς τὴν δύναμιν τοῦ γραφειῶ· ἔνοχον δὲ τοιαύτης ἀδρανείας, ἢ ὁποῖα κατήντησε πλεόν συνήθεια καὶ φύσις, ἐπιπλήττει με ἡ συνείδησις, ὥστε, ὁμολογῶν τὸ ἀμάρτημά μου, ἐπεθύμουν εἰ δυνατόν νὰ δώσω πρὸς τοὺς ἀγαπῶντάς με τούλάχιστον τὴν προσήκουσαν ἱκανοποίησιν. Μέχρις οὗ δὲ φθάσῃ ἡ ὥρα ν' ἀποτίσω καὶ πρὸς αὐτὸν τὸ χρέος μου, ἃς μὴ δυσανασχετήσῃ ὁ ἀγαθὸς Λαυρέντιος ὁ Βαλέριος ἂν τὸ ἐξῆς διηγημάτιον ἀπευθύνω εἰς τὰς χαρίεσσας ὑποτρόφους σου. Διότι αἱ πρόωροι ρυτίδες ἐξωρίστου ἀνδρὸς καὶ ἡ ἀπαραμύθητος λύπη μου δὲν ἐστέρησαν εἰσέτι τὴν ψυχὴν μου παντὸς φιλόφρονος ἤθους, ἐν τῇ μέσῳ δὲ τῶν κορασιῶν τούτων θέλω πάλιν ἀναπνεύσει τὰς καθαρὰς πνοὰς τῆς νεότητος, καὶ ἐπιλήσιμων σχεδὸν γενόμενος τοῦ παρόντος περιπλανᾶσθαι ἀκόμη μεταξὺ τῶν ἀγνῶν καὶ γλυκειῶν ὀπτασιῶν αἵτινες ἀπὸ τῶν βεβαρυμένων καὶ ἀλγούντων ὀμμάτων μου ἐπὶ μᾶλλον καὶ μᾶλλον ἀπομακρύνονται.

Ἄλλοτε, κόραϊ μου, θέλω σὰς ἀναφέρει περὶ τῶν ἀναβάσεών μου εἰς τὰ περίφημα *Μετέωρα* τῆς Θεσσαλίας, καὶ πῶς ἐφιλοξενήθην εἰς τὰ περίεργα ἐκεῖνα μοναστήρια, ὠκοδομημένα παραδόξως πως ἐπὶ ἀπροσβάτων βράχων (τὰ ὁποῖα εἶναι πυρὴν ἴσως καὶ συντρίμματα ἠφαιστειῶν ὀρέων), εἶδος προμαχῶνων ἐπηωρημένων μεταξὺ γῆς καὶ οὐρανοῦ, ὅπου ἄνθρωπος δὲν δύναται νὰ εἰσδύσῃ εἰμὴ ἀναρρίχόμενος μετὰ κινδύνου μέσον ξυλίνων τινῶν κλιμάκων αἵτινες συνδέονται δι' ἀλύσεων ῥιπτομένων κατὰ γῆς καὶ μετὰ ταῦτα ἀνελκομένων, ἢ περιπλεκόμενος εἰς πυκνὸν τι δίκτυον καὶ σηκνόμενος ὑπὸ τῶν ἄνωθεν ἐστῶτων εἰς ὕψη φέροντα σκοτοδινίασιν. Πρὸς τὸ παρὸν ὅμως ὀφείλω νὰ σὰς διαδηλώσω ὅτι ἀνσχωπτικά τινα πνεύματα εὐκόλως δύναται νὰ περιπαίξωσι δεισιδαίμονας τινὰς δοξασίας καὶ συνηθείας καὶ προπάντων εἰς ἀφελεῖ τινα ἄγνοιαν τοῦ τωρινοῦ κόσμου, ἐγὼ φέρω ἄκρον σέβας πρὸς ταῦτα καὶ τοιαῦτα ἄσυλα, ὅπου ἀπαραβίαστοι κατέφυγον ἑκατοντάδες χριστιανῶν ἀπαλλακτομένων ἐκ τῆς σπάθης τοῦ θηριώδους Ὄθωμανοῦ, ὅπου ἐτράφησαν ἴρωες, μάρτυρες καὶ ἐκδικηταί, ὅπου, καὶ τοὶ ἐπεσκοτισμένοι ἐκ τῆς ἀχλὺς τῶν ζοφερῶν αἰώνων,

ζῶσαι διεσώθησαν αἱ ἱεραὶ τῆς γλώσσης, τῆς θρησκείας, τῆς πατρίδος παραδόσεις.

Ἐσπέραν τινὰ εἰς ἓν τῶν τοιούτων μοναστηρίων εὔρον διάφορα ἄτομα καθήμενα παρὰ τὴν φιλόξενον τράπεζαν, ἐν οἷς διέκρινα ὠραῖον νεανίαν ἠρωϊκὴν ἔχοντα τὴν ὄψιν, ὅστις ἐφόρει παλληκαρίσια τὴν φουστανέλλαν καὶ τὸ φέσιόν του καὶ ἐξηκόντιζε εἰς τοὺς περὶ αὐτὸν δύο ὄμματα μελανὰ καὶ πλήρη ζωηρότητος. Ἐπληροφορήθην ὅτι ὠνομάζετο Γιαννάκης Μ. . . , γεννηθεὶς εἰς κώμην τινὰ πλησίον τῶν Τρίκαλων, ἀνδρείως πολεμήσας μὲ τὸν Χατζῆ Πέτρον κατὰ τὴν ἐνδοξὸν μάχην τῆς Καλαμπάκας, εἶτα δὲ, ἀφοῦ ὑπέφερε καταδρομὰς καὶ ἐξορίαν, ἀποσυρθεὶς εἰς Τρίκαλα μὲ τὴν νέαν σύζυγόν του. Μαθὼν ἐκεῖνος ὅτι ἐγὼ Ἴταλὸς ἤμην καὶ πρόσφυξ διὰ τὴν πρὸς τὴν ἐλευθερίαν ἀγάπην μου, κατ' ἐπανάληψιν μοὶ ἐπρόσφερε ἀδελφικῶ τῷ τρόπῳ τὴν δεξιάν καὶ ἠθέλησε νὰ τῷ ὑποσχεθῶ ὅτι, διερχόμενος τὰ Τρίκαλα, ἤθελον ὑπάγει νὰ τὸν ἐπισκεφθῶ εἰς τὴν οἰκίαν του. Ὁ Γιαννάκης ἀγῶν ἐπίομεν ἐκ τοῦ αὐτοῦ ποτηρίου φέροντες πρόποσιν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς Ἑλλάδος καὶ τῆς Ἰταλίας, καὶ οἱ μοναχοὶ ὄλοι, ὅσοι παρῆσαν συνευχαρούμενοι, ἐπανέλαβον ἐνθουσιωδῶς τὴν εὐχὴν καὶ τὸν ἄριστον οἰωνόν.—Ὅχι· δυνατὸν δὲν εἶναι νὰ ἐκφράσω τὰς βαθείας ἐντυπώσεις ἃς μοὶ ἐπροξένησεν ἢ εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῶν δεινοπαθούτων πατρίδων μας ἐκεῖνη σπονδῆ, ἐν τῇ ὥρᾳ ἐκεῖνη, ἐν ἐκείνῳ τῷ τόπῳ, ὑπ' ἐκείνων τῶν ἀτόμων!

Μετὰ δύο ἡμέρας ἐπορεύθην εἰς Τρίκαλα καὶ ἐζήτησα τὸν οἶκον τοῦ Γιαννάκη Μ. . . Νεῆνις τις, τὸ δέκατον ὄγδοον ἔτος ἄγουσα ἔτος τῆς ἡλικίας της, θαυμασίως καλλονῆς, μὲ ὑπεδέχθη εἰς τὸ κατώφλιον, μόλις δὲ τὴν ἠρώτησα περὶ τοῦ ἀνδρὸς αὐτῆς καὶ εἶπον πῶς τὸν ἐγνώρισα καὶ τίς ἤμην, μ' ἐπαφοῦδιτον ἅμα καὶ σεμνὴν χάριν (πλὴν μὲ περισσοτέραν εὐμάρειαν τῆς συνήθους τῶν ἐλληνίδων γυναικῶν) μειδιῶσα προσεκάλεσέ με νὰ ἀναβῶ εἰς τὸ ἀνώτερον δῶμα, ὅπου εὔρον τρεῖς ἄλλας παρῆλικας γυναῖκας αἵτινες ἐνήθον ἔρια, ὧν δὲ ἡ συμπεριφορὰ, οἱ κεκρύφαλοι καὶ τὰ ἰμάτια μὲ ἀνεμίμησκον σκηνὰς τῆς Ἱεράς Γραφῆς καὶ τοῦ

Ὀμήρου. Τότε ἡ εὐειδὴς γυνὴ, καθίσασα ἐπὶ προσκεφαλαίων ἀπέναντί μου, μὲ εἶπεν ὅτι ὁ σύζυγός της, ἀναγκασθεὶς διὰ ἰδιαιτέρας ὑποθέσεις νὰ ὑπάγῃ εἰς τινὰ μικρὸν ἀπέχουσαν κώμην, τὴν εἶχεν ἐπιφορτίσει νὰ κάμῃ τὰς ἀπολογίας του ἕνεκα τῆς ἀπουσίας αὐτοῦ, καὶ τὴν εἶχε προστάξει νὰ ὑποδεχθῇ τὸν πρὸς αὐτὴν ἐρχόμενον ξένον ὡς ἄνθρωπον φιλέλληνα, φιλελεύθερον καὶ πιόντα ἐκ τοῦ αὐτοῦ ποτηρίου μετ' αὐτοῦ.

Ἐπειτα ἡ Ἑλένη μὲ ἔκαμε παντοδαπὰς ἐρωτήσεις περὶ τῆς πατρίδος μου, καὶ τοὶ δὲ μὴ δυναμένη καθολοκληρίαν νὰ καταλάβῃ τὰ δεινὰ ὅσα καθισῶσι ταύτην δυσυχῆ ἐδείχθη μολοντοῦτο κυριευμένη ὑπὸ βαθείας συμπαθείας καὶ οἴκτου, καὶ πολλάκις ἐπανέλαβε τὴν εὐχὴν της ὅπως Ἕλληνες καὶ Ἴταλοὶ, μάλιστα οἱ λαοὶ ὄλοι, διάγωσιν ἐλεύθεροι καὶ ἐνδοξοὶ. Ἐρωτήσας αὐτὴν ἂν κατὰ τύχην ἐγνώριζεν ἄλλην τῆς μητρικῆς της γλώσσαν, ἂν ἐδιδάχθη τὴν ἀνάγνωσιν καὶ γραφὴν, ἂν εἶχε περιηγηθῆ ἐπέκεινα τῶν ὁρέων τῆς Θεσσαλίας,—μὲ πρόσωπον ἀναφλεγόμενον ὑπ' ἄκρας ὀργῆς καὶ ὄμματα ἀνάπλα δακρύων, ἀνὰ πᾶσαν ἐρώτησιν ἀπεκρίνετο· πῶς δύναται τοῦτο θυγάτηρ δούλου λαοῦ; Ἐρωτήσας αὐτὴν ἂν ἐκ τῆς ἀδημονίας ἐπαλλεν ἡ καρδία της, ὅταν ὁ Γιαννάκης της ἐμάχετο πλησίον τοῦ Χατζῆ Πέτρου, μ' ἀπήντησεν ὅτι τότε δὲν ἦτο γυνὴ του, καὶ δι' αὐτὸ τοῦτο τὸν ἠγάπησε καὶ εὐχαρίστως τὸν ὑπανδρεύθη ὅτι ἐπολέμησεν ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῆς χώρας του. Ὅτε δὲ τὴν ἠρώτησα ἀκόμη τί ἤθελε συμβουλεύει εἰς τὸν ἄνδρα της ἂν νέα ἐπανάστασις ἐπροσκάλει τοὺς Ἕλληνας πάλιν εἰς τὸν ἀγῶνα· θὰ ἔλεγα, εἶπε, τοῦ Γιαννάκη, νὰ πάρῃ γλήγορα τὸ τουφέκι του καὶ τὸ γιαταγάνι του· ἀλλέως, ἤθελα τὸν καταφρονήσει καὶ ἕως τὸν χωρισθῇ. Καὶ τὰ εὐγενῆ ταῦτα αἰσθηματὰ ἐξέφραξε μὲ τόσῃ ἀπλοϊκότητα λόγων καὶ φυσικὴν εὐπρέπειαν ὥστε ἐφαίνετο ὡς ἂν πᾶσα ἄλλη γυνὴ μὴ ἐδύνατο νὰ αἰσθάνηται καὶ ὁμιλῇ εἰς διάφορον τρόπον.

Ἀστραπηδὸν παρῆλθεν ὁ βραχὺς χρόνος, καθ' ὃν διέμεινα εἰς ἐκεῖνο τὸ δωμάτιον, πλὴν ἐν τῷ μυχῷ τῆς καρδίας μου κατέλιπε προσφιλῆ καὶ ἀνεξάλειπτον ἀνάμνησιν. Πρὶν ἢ ἀναχωρήσω ἔ-

σφιγξα και αυθις ως σεβαστής αδελφής τής γενναίας αυτής Θεσσαλίδος τήν χείρα ήν ήθελον, προσκυνών, ασπασθη αν μη εφοβούμην να προσβάλω τὰ εθιμά της· ὅλος δὲ σύννους απευθύθη προς τὰς ἐρήμους και κατηφείς πεδιάδας τής Λαρίσης, καταρώμενος ενίοτε κατ'εμαυτόν τὰ αισχρά τής καπήλου διπλωματίας εμπορεύματα και τὰς ἀγενεῖς υποκρισίας ἐκείνων οἷτινες λαόν, ὅπου άνευ ανατροφῆς και γραμμάτων αυξανουν τοιαῦται γυναῖκες, τολμῶσι ν' ἀποκαλέσουν *βάρβαρον*, διότι δὲν θέτει ἐπὶ τής κεφαλῆς του τὸν ἀχρεῖον πῖλον μας και δὲν φορεῖ τὸ ἀνούσιόν μας φράκ.

Ὡ νεάνιδες τής Ἰταλίας, ὦ σεις, αἷτινες τὸν ἱερὸν προς τήν γεννητήριον γῆν ἔρωτα, ὃν ὁ Θεὸς ἐνεστάλαξεν εἰς πᾶσαν καρδίαν, ἠδυνήθητε να ἐνισχύσητε και ὠραῖσητε διὰ τοῦ φωταγωγούντος πολιτισμοῦ, ἡμέραν τινὰ ὕπανδροι γενόμενοι ἐνθυμήθητε τὰς γενναίας λέξεις τής ἀφελοῦς ταύτης θυγατρὸς τής Θεσσαλίας, ἥτις ἄλλον διδάσκαλον δὲν ἔσχεν εἰμὴ τὸ τραγούδιον τοῦ κλέφτου, τήν προσευχὴν ψιθυριζομένην ὑπὸ τῶν τρεμόντων χεῖλέων γέροντός τινος καλογήρου και ἴσως τὸ αἱματόφυρτον χῶμα ἔνθα μάρτυρες ἔπεσον τινὲς τῶν πατέρων της.

Ἐν Κερκύρα, 15 Μαΐου 1858.

Γ. Κ. ΜΑΤΤΙΩΛΗΣ.

ΜΕΛΕΤΑΙ

ΠΕΡΙ ΤΗΣ ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΕΥΓΛΩΤΤΙΑΣ
ΚΑΙ ΕΙΚΟΝΕΣ ΤΩΝ ΕΞΟΧΩΤΕΡΩΝ ΡΗΤΩΡΩΝ
ΤΗΣ ΒΟΥΛΗΣ ΤΗΣ ΓΑΛΛΙΑΣ

ὑπὸ
ΤΟΥ Κ. ΚΟΡΜΕΝΙΝΟΥ.

Μετάφρασις Μιχαὴλ Ἰδρωμένου.

ΔΙΑΙΡΕΣΙΣ ΤΗΣ ΥΛΗΣ

Ἡ εὐγλωττία εἶναι τέχνη.

Πᾶσα τέχνη ἔχει ἰδίαν αὐτῆς ἔκφρασιν, ἰδιαιτέρους κανόνας και ἰδιαίτερα ὑποδείγματα.

Ἡ βουλευτικὴ εὐγλωττία τροποποιεῖται και διαμορφοῦται κατὰ τὴν σφαῖραν ἐν ἣ ἀναπτύσσεται· τοῦτέστι κατὰ τὸν χαρακτῆρα τοῦ ἔθνους, κατὰ τὴν φύσιν τής γλώσσης, κατὰ τὰς πολιτικὰς ἢ κοινωνικὰς ἀνάγκας τής ἐποχῆς, κατὰ τὸ ἦθος τοῦ ἀκρατηρίου.

Ὡς ἐκ τούτου θέλομεν διαλάβει περὶ τής διαφορᾶς τοῦ Βήματος και τοῦ Τύπου ὡς προς τὴν εὐγλωττίαν—περὶ τῶν τρόπων καθ'οὗ οἱ ῥήτορες αὐτοσχεδιάζουσι, ἀναγινώσκουσι και ἀπαγγέλλουσι—περὶ τῶν ἐπιτηδευμάτων ἅπερ προδιαθέτουσι εἰς τὴν βουλευτικὴν εὐγλωττίαν—περὶ τής κατατάξεως τῶν ῥητόρων ὡς ἐκ τῶν ἰδιαιτέρων χαρακτηριστικῶν, τῶν προτερημάτων, τής διαπλάσεως, τής καλαισθησίας και τῶν προηγουμένων αὐτῶν—περὶ τής τακτικῆς ἐν γένει, εἴτε περὶ τῶν ἐθίμων και τής πολεμικῆς τής τε Ἀντιπολιτεύσεως, τής Πλειονοψηφίας και τῶν Ἰπουργῶν—περὶ τής ἰδιαιτέρας τακτικῆς τῶν Ἰπουργῶν ἐκάστου διαμερίσματος—περὶ ἐκφράσεως και συμπεριφορᾶς—περὶ τῶν γενικῶν τής ῥητορικῆς τέχνης κανόνων—τούτων δὲ τῶν κανόνων τὴν ἐφαρμογὴν θέλομεν σπουδάσει εἰς τὰς εἰκόνας διαφόρων

ρητόρων ἀρχόμενοι ἀπὸ τῆς ἐν Γαλλίᾳ καθιδρύσεως τοῦ ἀντι-προσωπικοῦ πολιτεύματος.—Τοιαύτη ἡ λογικὴ τάξις, ἣν παρακολουθήσομεν.

ΚΑΝΟΝΕΣ ΤΗΣ ΒΟΥΛΕΥΤΙΚΗΣ ΕΥΓΛΩΤΤΙΑΣ.

ΜΕΛΕΘΗ Α'.

Περὶ τῶν αἰτίων τῶν κατὰ τόπον συντελούντων εἰς τὸ διάφορον εἶδος τῆς βουλευτικῆς εὐγλωττίας.

Εἰς τὴν βουλευτικὴν εὐγλωττίαν εἰσὶ παρατηρητέα τὰ ἐφεξῆς τέσσαρα· Ὁ χαρακτὴρ τοῦ ἔθνους, ἡ φύσις τῆς γλώσσης, αἱ πολιτικαὶ καὶ κοινωνικαὶ χρεῖαι τῆς ἐποχῆς, καὶ τὸ ἦθος τοῦ ἀκροατηρίου.

Ἐὰν τοῦ ἔθνους ὁ χαρακτὴρ ᾖ σιωπηλὸς καὶ ψυχρὸς, ὡς ὁ τῶν Ἀμερικανῶν καὶ τῶν Ἀγγλῶν, ἀποβαίνει δυσχερὲς τὸ νὰ συγκινήσῃ τις αὐτούς. Φύσει ὑπομονητικοὶ, οὐδόπως θέλουσιν ἀπαυδήσει λαλοῦντες μᾶλλον ἢ ἀκροώμενοι· αὐτοὶ δύνανται ἐπὶ ὀλοκλήρους ὥρας νὰ μείνωσι καθήμενοι καὶ ἀκροαζόμενοι τινὰ ῥήτορα, ὡς ἤθελον διαμείνει πίνοντες ἢ καπνίζοντες.

Ἀπεναντίας ἐὰν τοῦ ἔθνους ὁ χαρακτὴρ ᾖ εὐερέθιστος καὶ εὐμετάβλητος, ὡς ὁ τῶν Γάλλων, ἀρκεῖ μόνον νὰ ἐγγίση τις αὐτούς ἵνα φανῶσι τραυματισμένοι, ἀρκεῖ νὰ πλήξῃ τις αὐτούς ἐλαφρῶς εἰς τὸν ὄμον ἵνα καὶ τοὺς εἶδη παρευθὺς σρεφομένους. Αἱ μακρηγορίαι κουράζουσιν ἡμᾶς. Ὅταν δὲ ὁ Γάλλος ἀπαυδίση, καταλείπει τὴν θέσιν καὶ ἀναχωρεῖ· μὴ δυνάμενος δὲ νὰ ἀναχωρήσῃ μένει καὶ διαλέγεται· καὶ μὴ δυνάμενος νὰ ὀμιλῇ, χασμαῖται καὶ ἀποκοιμίζεται.

Πρέπει δεῦτερον νὰ ἀποβλέψῃ τις εἰς τὴν φύσιν τῆς γλώσσης. Ἐὰν αὐτὴ ᾖ τραχεῖα καὶ δύσφωνος, ὡς λ. χ. ἡ ἀγγλική, ἡ προσοχή ἀπορροφᾶται ἐκ τῶν πραγμάτων μᾶλλον ἢ ἐκ τοῦ ὕφους· ἐν αὐτῇ οὔτε αἱ ἀντιστροφαὶ, οὔτε αἱ περιπλοκαὶ τῶν λέξεων ἀπαρέσκουσιν. Ἐὰν δὲ τὸ ἰδίωμα τῆς γλώσσης ἐπιτρέπῃ νὰ μετεωρίζεται ἡ ἔννοια τοῦ λόγου, τιθεμένου τοῦ ῥήματος εἰς τὸ τέλος τῆς φράσεως ἣν διέπει, ἔτι μᾶλλον προσελκύεται ἡ προσοχὴ τῶν ἀκροατῶν. Δύναται τις νὰ μεταχειρίζεται καὶ κοινὰ σχήματα,

καὶ παροιμιώδη ῥητὰ, καὶ ἀγοραίας λέξεις, ἀρκεῖ νὰ ὤσιν ἐκφραστικαί, ἀποκτώντος τότε τοῦ λόγου ἀφέλειαν καὶ ἐνεργητικότητα ἐφ' ὅσον ἀποβάλλει τῆς εὐπρεπειᾶς του.

Ἐὰν ἡ γλῶσσα ᾖ εὐφώνος καὶ γλυκεῖα, ὡς ἡ ἰσπανικὴ καὶ ἡ ἰταλική, ἐπιζητοῦνται φράσεις εὐηχοὶ καὶ καταλήξεις ἀρμονικαί. Εἰς τοὺς λαοὺς τοὺς ἔχοντας ὀργανισμὸν φιλαρμόνιον, ἔχει ἀνάγκη τὸσον ἢ ἀκοὴ νὰ θωπεύεται, ὅσον καὶ τὸ πνεῦμα νὰ τρέφεται.

Ἄλλ' ὅταν ἡ γλῶσσα ᾖ εὐγενὴς, κομψή, γλαφυρὰ, εὐρυθμὸς καὶ φιλοσοφικὴ, ὡς ἡ γαλλικὴ, ἵνα λαλῇ τις αὐτὴν δημοσίως ἀπαιτεῖται καὶ ἐπιμελεστάτη γύμνασις καὶ πολυχρόνιος ἐξίς. Ἐὰν ἡ ἀπαγγελία προβαίη βραδέως, καταντᾷ εἰς τὴν μονοτονίαν, ἐὰν δὲ λίαν ἐσπευμένως, ἐπιφέρει τὴν σύγχυσιν. Πρέπει ν' ἀποφεύγῃ τις τὴν μεγαλοῤῥημοσύνην καὶ τὰ περιττὰ ἐπίθετα, καθότι ἀναχαιτίζουσι τὴν τελείαν ἀντίληψιν τῆς ἐννοίας, καὶ περιπλέκουσι τοῦ λόγου τὴν πρόοδον. Δὲν πρέπει τις νὰ λησμονήσῃ ποτὲ ὅτι τὸ πνεῦμα μιᾶς γαλλικῆς συνελεύσεως εἶναι τοσοῦτον ὀξὺ, ὥστε ἀρπάζει τὸ νόημα πρὶν τελειώσῃ ἡ φράσις, καὶ μαντεύει τὸν στοχασμὸν πρὶν ἔτι μορφωθῇ ὀλοκλήρως. Οὐδὲ πρέπει νὰ ἀστοχῆσῃ τις ὅτι ἡ ἀβρότης αὐτῆς ἀποστρέφεται τὰς ἐπαναλήψεις, ὅσον ἐπιτηδείως καὶ ἂν ἐξεύρη τις νὰ μεταχειρίζεται τὰ συνώνυμα· ἡ δὲ ἀκριβολογία αὐτῆς ἀποκρούει καὶ τὸν παραμικρὸν νεολογισμὸν, ἐκτὸς εἰμὴ οὗτος παρεντεθῆ εὐστοχάτατα, ἢ ἀκαθέκτως προέλθῃ ὡς ἐκ τῆς ἀνάγκης τῆς θέσεως.

Ἡ ἐποχὴ καθ' ἣν ὀμιλοῦμεν εἶναι τὸ τρίτον πρᾶγμα ὕπερ πρέπει προσεκτικῶς νὰ παρατηρήσομεν.

Ὅταν πρόκηται νὰ καταστραφῇ τάξις πραγμάτων παλαιὰ καὶ κλονιζομένη, ὅταν ἡ κοινὴ γνώμη προβαίη ταραχώδης καὶ ἀπειλητικὴ περίξ τῆς συνελεύσεως, ὅταν ἡ πατρις, ἢ ἐλευθερία, τὸ σύνταγμα διακινδυνεύωσι, τότε ὁ λόγος ἀναπτεροῦται, ἡ ἐκφρασις μεγαλύνεται, ἐμψυχοῦται, θερμαίνεται, καὶ ὁ ὀργασμὸς τῶν αἰσθημάτων καὶ ἰδεῶν καθίσταται ἡ ἐκφραστικωτέρα καὶ μᾶλλον πειστικὴ εὐγλωττία. Ὁ ἀκροατὴς συνταυτίζεται μετὰ τοῦ

ρήτορος, κυριεύεται ὑπὸ ἀγανακτήσεως εἴτε οἴκου, συνεξάπτεται ἢ συνημεροῦται μετ' αὐτοῦ, ἵνα μετ' αὐτοῦ συνταραχθῆ πάλιν καὶ ἡσυχάσῃ. Αἱ βίαιοι ἐκφράσεις, ὁ ὄγκος τῆς προσωποποιήσεως, ἡ ἀγανάκτησις, ἡ παραφορὰ τῶν ρητορικῶν κινήματων, ὅλα παραθεωροῦνται καὶ ἐξαφανίζονται ἐνώπιον τοῦ προκειμένου κινδύνου. Τότε τὰ κόμματα, ἀμοιβαίως διαπληκτιζόμενα, ἐνεργοῦσι μᾶλλον παρ' ὅ,τι ἀκροάζονται, μάχονται περισσότερον, καὶ ὀλιγώτερον συζητοῦσι. Τότε προτιμᾶται τὸ νὰ πλήξῃ τις σφοδρῶς πᾶρεξ νὰ προσβάλλῃ εὐσέχως. Ὄταν δὲ ὁ νοῦς ᾖ ὑπὸ τοῦ λόγου ἀφηρησάμενος δὲν ἠδύναται πλέον εἰς τὸν καλλωπισμὸν μιᾶς φράσεως, οὔτε ἐπιτηδεύεται ἵνα πέσῃ χαριέντως, ὡσανεὶ ἐν ἀμφιθεάτρῳ ὁ μονομάχος ὑπὸ τὴν σπάθην τοῦ ἀντιπάλου του.

Τοιαύτη ὑπῆρχεν ἡ βουλευτικὴ εὐγλωττία κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ἡμετέρας ἐπαναστάσεως, τὴν ὁποίαν δὲν ἠδύνατο τις ἤδη νὰ κρίνῃ κατὰ τοὺς κανόνας τῆς ρητορικῆς οὔτε διὰ τοῦ ψυχροῦ λόγου νὰ ἐκτιμήσῃ, χωρὶς νὰ ἀναλογισθῆ συγχρόνως τῶν καιρῶν ἐκείνων τὰς ταραχὰς, τὴν ἔκτακτον συγκίνησιν τῆς κοινῆς γνώμης, τὰς θανασίμους τῶν κομμάτων ἐχθροπαθείας, τὰς ἐξωτερικὰς ἀντιδράσεις, τῶν πνευμάτων τὴν ἐξάψιν, τὸ νεοφανὲς καὶ τὸ μεγαλεῖον τῶν γεγονότων, τὸν κίνδυνον τέλος ὅστις εἰς τὴν πατρίδα ἐπέκειτο.

Ἄλλ' εἰς ἐποχὴν ἡρεμίας, ἀφ' οὗ ὁ ἐχθρὸς ἤδη ἀπεσύρθη τῆς χώρας, ὅταν ἡ πόλις εὐποροῦσα εὐημερῆ, τὰ δὲ κόμματα δὲν κατασφάζονται πλέον ὑπὲρ τῆς ὑπεροχῆς καὶ τῆς ἐξουσίας, ὅταν ἡ ἀντιπροσωπεία τοῦ λαοῦ δὲν ἐπιζητῆται ὡς θέσις κινδύνου, ἀλλ' ὡς πεδῖον τιμῆς καὶ κέρδους προαγωγόν, ὅταν ὁ ἀγὼν δὲν γίνεται πλέον εἰμὴ περὶ ἀρχῶν καὶ δικαίου, τότε ἡ θεατρικὴ χρῆσις τῶν ρητορικῶν ἐκείνων μέσων καὶ φωνασιῶν ἤθελε καταντήσῃ γελοία, μὴ οὔσα οὔτε φυσικὴ πλέον, ἀλλ' οὔτε ἀναγκαία· ἤθελεν ἀπαντήσῃ μεγάλῃν ψυχρότητα ἀντὶ τῆς προτέρας ἐξάψεως, καὶ προκαλέσει τὸν γέλωτα ἐκείνων τῶν ὁποίων ἄλλοτε ἐκίνει τὰ δάκρυα. Πᾶσα ἐποχὴ τῷ ὄντι ἔχει τὴν εὐγλωττίαν της.

Τέταρτος ὅρος εἶναι τὸ νὰ προσέξῃ τις καλῶς ἐνώπιον τίνος φέρει τὸν λόγον.

Καὶ ἀληθῶς δὲν πρέπει νὰ ἀγορεύῃ τις ἐνώπιον τῆς Βουλῆς ὡς ἂν ὠμίλῃ εἰς τὸν λαόν. Ἀρέσκουσιν εἰς τὸν λαὸν σχήματα ἐκφραστικὰ, διακρινόμενα μακρόθεν καὶ ὑψηλά· ὁ λαὸς θέλει φωνὴν στεντόρειον καὶ βροντώδη. Πρὸς τὸν λαὸν ὀφείλει τις νὰ ὀμιλῇ ἀφελῶς καὶ οὐχὶ μετὰ τέχνης. Ἐὰν τὰ δάκρυα σοῦ ἔλθωσιν εἰς τὰ ὀμμάτια, δημοτικὸς ῥήτωρ, μὴ τὰ κρατήσης. Ἐὰν αἴσθημα ἀγανακτήσεως ἀναβράζῃ ἐντός σου, ἄφες αὐτὸ ἐλευθέρως νὰ ἐκχειλίσῃ! Ἀληθῆς, πειστικὸς καὶ ὀμιλῶν εἰς τὰ πάθη, ἐρώτα, ἀποκρίνου, καὶ ἐρώτα ἐκ νέου. Μὴ ζητεῖς τὴν συνάφειαν τῶν λέξεων, ἀλλ' ἐκείνην τῶν ιδεῶν· μηδὲ ὅπως φρόντιζε μάλιστα περὶ αὐτῆς, καὶ θέλεις τὴν ἐπιτύχει· καθότι ἡ λογικὴ τοῦ πάθους εἶναι αὐστηροτέρα καὶ πολλῷ δεινότερα αὐτοῦ τοῦ συλλογισμοῦ. Σχήματα λόγου προξενούonta ἐντύπωσιν, ἔκθεσις ταχέια καὶ ἀλλεπάλληλοι παύσεις, ἰδοῦ ἡ εὐγλωττία ἦτις ἀπανταχοῦ ἀρμόζει εἰς τὸν λαόν. Ὄπου δὲ ὁ λαὸς εἶναι φύσει ἀστείος, ὡς ἐν τῇ Γαλλίᾳ, πρόσθεσις καὶ τινα λεπτὴν εἰρωνεῖαν ἢ σαρκασμὸν.

Ἐὰν τὰ ἐπιχειρήματά σου ὦσι πολὺ ξηρὰ ἢ πολὺ μεταφυσικὰ, ὁ λαὸς δὲν θέλει τὰ ἐννοήσῃ. Μὴ ἀναγκάζῃς τὸν νοῦν αὐτοῦ νὰ ἀνευρίσκῃ τὴν σχέσιν μεταξὺ ἀφηρημένων συλλογισμῶν. Μηδὲ ἄφινε τὰς ιδέας σου εἰς σκελετώδη κατάστασιν, ὥστε νὰ μετρῶνται οἱ μῦς, οἱ τένοντες, τὰ ὄσπ'· ἀλλ' ἐνσάρκωνε αὐτάς, ὥστε νὰ κινῶνται, νὰ βαδίζωσι καὶ νὰ ἐμφανίσωσιν τὴν χροιάν καὶ τοὺς παλμοὺς τῆς ζωῆς.

Ὡ πόσον αἱ παραβολαὶ θέλγουσι τὴν φαντασίαν τοῦ λαοῦ! Ὡ πόσον εἰς τὴν ψυχὴν του ἀρμόζουσιν αἱ περιπαθεῖς ἐκφράσεις! Λάλησον αὐτῷ περὶ πατρίδος, περὶ δικαιοσύνης καὶ ἐλευθερίας, ἂν ἐπιθυμῆς νὰ σὲ ἐννοήσῃ, ἐὰν θέλῃς νὰ ριφθῇ προθύμως εἰς τὰς ἀγκάλας σου, καὶ νὰ κερδήσῃς ἀληθῶς τὴν καρδίαν του! Πατρίς! αὐτὴ εἶναι ἴσως τὸ μόνον ἀγαθὸν ὅπερ κέκτηται. Δικαιοσύνη! τὴν θέλει διὰ τοὺς ἄλλους, διότι τὴν θέλει δι' ἑαυτόν. Ἐλευθερία! εἶναι ἡ χρεῖα, τὸ δικαίωμα, ἡ ἰσχὺς του, καὶ δι' αὐτῆς μίαν ἡμέραν θέλει βασιλεύσει ἐπὶ τῆς γῆς. Ναί, ὁ λαὸς ἀξίζει πολὺ περισσότερον παρὰ τοὺς ἰδίους αὐτοῦ συκοφάν-

τας. Ἐὰν αὐτὸς ἐκτρεπόμενος ἤδη ἐξολισθῇ εἰς τὴν ἄβυσσον, προφθάνει τις αὐτὸν, καὶ θέτων τὸν χαλινὸν εἰς τὸ στόμα του, δὲν δυσκολεύεται νὰ τὸν ἐπαναφέρῃ εἰς τὴν ὁδόν. Ἐὰν τῷ εἴπησ, ἤμαρτες—σοὶ ἀποκρίνεται, ἀληθινά· τῷ λέγεις νὰ μὴ ἀκούῃ πάρεξ τὸ δίκαιον· καὶ αὐτὸς εὐθὺς ὑπακούει.—Νὰ μὴ ἐκδικῆται· καὶ αὐτὸς ἐπιστρέφει τὴν μάχαιραν εἰς τὴν θήκην.—Νὰ πολεμήσῃ καὶ ἀποθάνῃ ὑπὲρ πίστεως καὶ πατρίδος· καὶ αὐτὸς ρίπτεται εἰς τὴν μάχην καὶ θυσιάζεται.

Ἀλλὰ δὲν ἔχει οὕτως τὸ πρᾶγμα εἰς βουλήν συγκειμένην ἐξ ἀνθρώπων πλουσίων καὶ διεφθαρμένων καὶ κατὰ τὰς συγκινήσεις τῆς ψυχῆς καὶ κατὰ τὰς πνευματικὰς καὶ αἰσθητὰς ἀπολαύσεις! Οἱ πλείστοι ἐξ αὐτῶν ὑπηρέτησαν διαφόρους κυβερνήσεις, ὡμοσαν πολλοὺς ὄρκους καὶ διῆλθον πολλαπλὰς τύχας· ταλαίπωροι ἀληθῶς, ἐφ' ὅσον ἀπώλεσαν τῆς νεότητος οὐχ ἤττον ἢ τῆς ἀρετῆς καὶ τῆς ἐλευθερίας τὰ θέληγτρα! Ἡ καρδιά αὐτῶν ἐπωρόθη, καὶ ἡ ζωὴ των ἠσθένισε! Καὶ οἱ μὲν πολυκτῆμονες καὶ βαθύπλουτοι τήκονται ἤττον ὑπὸ πλεονεξίας ἢ ἐκ τοῦ φόβου μὴ τὰ ἀγαθὰ αὐτῶν ἀπολέσωσι. Οἱ δὲ διατελοῦντες εἰς θέσεις θέλουσι νὰ τὰς διατηρήσωσι, καὶ οἱ μὴ κατέχοντες αὐτάς, τὰς θηρεύουσιν.

Οὕτω πως διατεθειμένων τῶν ψυχῶν, οἱ ὑπουργοὶ δὲν ἔχουσιν ἀνάγκην εἰμὴ νὰ ὑποκινήσωσι τὰ τρία ταῦτα ἐλατήρια· τὸν ἐγωϊσμόν, τὴν φιλαργυρίαν, τὸν φόβον· δι' ὧν καὶ ταραττοῦσι χεῖρας καὶ πόδας τῶν ἀθλίων αὐτῶν νευροσπάζων. Τοιοῦτοτρόπως δὲ εἰς τὴν παιζομένην βουλευτικὴν κωμωδίαν, ἕκαστος ἐκ προηγουμένης συμφωνίας γνωρίζει τὸ μέρος του, καὶ ὁ ὑπαγορευτῆς κἀθηται εἰς τὴν θέσιν του. Οἱ ὑπουργοὶ, ὡς ἐπιτήθειοι κωμῶδοι, γινώσκουσι προλαβόντως τίς θέλει ἀναβῆ εἰς τὴν σκηνὴν, τί θέλει εἰπεῖ, τί θέλει παραλείψει, τί θέλει ὑπεκφύγει, καὶ ἐκεῖνο εἰσέτι ὕπερ ἢ Βουλὴ θέλει ἐπὶ τέλους ἀποφανθῆ. Ἐκαστος βουλευτῆς ἔδωκεν ἤδη τὸν λόγον του, αἱ ψῆφοι ἐσημειώθησαν εἰς τὸ κατάστιχον, καὶ ὁ ὑπουργός, ὡς ἄλλος θεατρῶνης, ἀναμετρᾷ τὴν ψηφοφορίαν πολὺ πρὶν τὰ λευκὰ σφαιρίδια πέσωσιν εἰς τὴν κάλπην καὶ καταβῆ ἡ αὐλαία.

Ὀφείλομεν νὰ τὸ εἴπωμεν· τῶν ρητόρων τὰ σχήματα, ἡ ἀρμονία καὶ ἡ γλαφυρότης τῶν φράσεών των εἰς ἄλλο δὲν συντελοῦσιν εἰμὴ ἵνα τέρψωσι τὴν φιλολογικὴν ματαιότητα τῆς ἀκοῆς καὶ τῶν ὀφθαλμῶν μας· ἴσως καλὴ τις ἀγόρευσις, ἥτις δὲν προξενεῖ βεβαίως τὸ παραμικρὸν ἀποτέλεσμα ἐπὶ τῶν βουλευτῶν ὅσοι ἔχουσιν ἤδη προσδιωρισμένην τὴν γνώμην των, δύναται ἐνίοτε νὰ στηρίξῃ τοὺς εἰς τὰ ἄκρα ἀμφιταλαντευομένους βουλευτάς, οἵτινες δὲν συνεχονται εἰμὴ μονομερῶς καὶ ὡς δι' ἀπλοῦ νήματος. Ἀλλὰ δὲν εἶναι ἐπίσης βέβαιον ὅτι καὶ ἐν δεινὸν ἐπιχειρήμα, μία προσφυῆς ἀστείότης ἢ ἀπροσδόκητος στατιστικὴ παρατήρησις φέρει τὸ αὐτὸ ἀποτέλεσμα. Οἱ διαλεκτικοὶ καὶ οἱ ἐπιδεξιῶς τοὺς ἀριθμοὺς συνδυάζοντες προξενούσι μεγαλητέραν ἐντύπωσιν εἰς τὰς βουλὰς μας παρὰ τοὺς ῥήτορας, καθ' ὧν ἐκ προοιμίων τις δυσπιστεῖ, καὶ κατὰ τῶν ὁποίων ἕκαστος προφυλάττεται, ὡς ἐναντίον γοήτων.

Ἡ εὐγλωττία δὲν ἔχει πλήρη ἐνέργειαν, δὲν ἐξασκεῖ τὴν ἰσχυρὰν καὶ συγκινητικὴν τῆς ἐπιβρόχην εἰμὴ ἐπὶ τοῦ λαοῦ. Ἴδετε τὸν Ὀκονέλλον τὸν μέγαν, καὶ μόνον ἴσως ἀληθῆ ῥήτορα τῶν νεωτέρων καιρῶν! Ὅποιος γίγας! ὅποιον ὕψος καὶ μεγαλεῖον! Πῶς ἡ βροντώδης φωνὴ του ἐξουσιάζει καὶ κυβερνᾷ τὸ κυματοῦμενον πλῆθος! Δὲν εἶμαι Ἴρλανδός, οὔτε ποτὲ εἶδα τὸν Ὀκονέλλον· καὶ μὴ γινώσκων τὴν γλώσσάν του ἤθελον ἀκούσει αὐτὸν χωρὶς νὰ τὸν ἐννοήσω. Διὰ τοῦτο οἱ λόγοι αὐτοῦ καὶ τοι κακῶς μεταγλωττισμένοι, καὶ τοι ἄχροες, ἠκρωτηριασμένοι, καὶ ἄνευ τῆς γοητείας τοῦ ὕψους, τοῦ σχήματος, τῆς φωνῆς, μὲ συγκινοῦσι πολὺ ἰσχυρότερον παρ' ὅ,τι ἄλλο ποτὲ ἠκροάσθην ἐνταῦθα; Ἀναμφιβόλως καθότι αὐτοὶ δὲν ὁμοιάζουσι ποσῶς τὴν ἡμετέραν ῥητορικὴν, ἣν ἡ περίφρασις βασανίζει· καθότι τὸ πάθος, τὸ ἀληθινὸν πάθος ἐμπνέει αὐτὸν, ὕπερ τὰ πάντα λέγει, καὶ τὰ πάντα δύναται νὰ ἐκφράσῃ! καθότι αὐτὸς μὲ ἀναρπάζει καὶ παρασύρει εἰς τὸν ἴδιον χεῖμαρρόν· καθότι αὐτὸς φρυάττει, καὶ ἐγὼ μετ' αὐτοῦ συνταράσσομαι· αὐτὸς θερμαίνεται, καὶ ἐγὼ ἀναφλέγομαι· κλαίει, καὶ κλαίω· ἐξερρέυγεται ἡ ψυχὴ του κραυγὴν ἥτις ἐξαρπάζει τὴν

ιδικὴν μου· με ἀνυψοῖ ἐπὶ τῶν πτερύγων αὐτοῦ φέρων με μετέωρον εἰς τὰς ἀγίας τῆς ἐλευθερίας ἐκστάσεις! ὑπὸ τὸ κράτος τῶν ἐντυπώσεων τῆς μεγάλης του εὐγλωττίας μισῶ καὶ βδελύσσομαι ματωδῶς τοὺς τυράννους τῆς ἀτυχοῦς Ἰρλανδίας, ὡς ἂν ἤμην Ὀκονέλλος, καὶ μανθάνω ν' ἀγαπῶ τὴν ἄωρον Ἰρλανδίαν ὡς αὐτὴν τὴν πατρίδα μου.

Ἀλλὰ τί ἤθελε δυνηθῆ ποτε καὶ ὁ Ὀκονέλλος αὐτὸς εἰς τὰς ἡμετέρας Βουλὰς τοῦ μονοπωλείου; Μόλις οἱ κυβερνητικοὶ ἡμῶν βουλευταὶ ἤθελον δεῖξει συγκίνησιν, ἰδοὺ ἔλκουσιν αὐτοὺς ἐκ τοῦ κρασπέδου αἱ γυναῖκες αὐτῶν δεδακρυσμέναι καὶ τρέχουσαι με τοὺς λογαριασμοὺς τῶν πύλων καὶ φορεμάτων των ἐπὶ χεῖρας, οἱ οἰκοδεσπόται με τὴν παραλαβὴν τοῦ μισθώματος, οἱ ξενόδοχοι με τὴν σημείωσιν τῶν παρ' αὐτῶν γενομένων προμηθειῶν, οἱ διδάσκαλοι τῶν υἱῶν καὶ τῶν θυγατέρων των ἀπαιτοῦντες τὴν τριμηνίαν! Μεταχειρισθῆτε τὴν εὐγλωττίαν σας πρὸς τοιοῦτους ἀνθρώπους, καὶ ἀγωνισθῆτε καλῶς ἵνα συγκινήσῃτε βουλευτάς ὄντας καὶ ὑπουργηματίας συγχρόνως· αὐτοὶ θέλουσιν εἶσθαι πάντοτε ἔτοιμοι νὰ κραυγάζωσι με ὄλην τὴν δύναμιν τῶν πνευμόνων αὐτῶν μισθὸς δὲν θέλει μᾶς ἀφαιρεθῆ εἰμὴ μετὰ τῆς ζωῆς!»

ΜΕΛΕΤΗ Β'.

Σύγκρισις μεταξὺ ρητόρων καὶ δημοσιογράφων.

Ἐζητήθη πολλάκις διατὶ ἡ Γαλλία, ἥτις μετρεῖ τοσοῦτους βουλευτικούς ρήτορας, ἔχει τόσον εὐαριθμούς δημοσιογράφους, ἐνῶ δὲν ἐπιτρέπεται εἰς ὃν τινα θέλει νὰ ἦναι ρήτωρ, καὶ ἐξ ἐναντίας δύναται νὰ ἦναι συγγραφεὺς πᾶς ὅστις φρονεῖ ὅτι ἔχει τὴν ἰκανότητα.

Δὲν εἶναι βουλευτικὸς ρήτωρ οἷοςδὴποτε θέλει, καθότι ὀφείλει ἐπὶ τούτῳ νὰ πληρῶνῃ κατ' ἔτος πεντακόσια φράγχα ἐγγείου φόρου ἐπὶ κτημάτων ἀσυκῶν ἢ ἀγροτικῶν. Ὁ Δημοσθένης ἢ ὁ Κικέρων κ' ἂν ἤθελον ἔχει τὸ φόρεμα ἐσχισμένον, κ' ἂν ὑποδημένοι σανδάλια καὶ ἔχοντες κενὸν τὸ βαλάντιον, ἤθελον πάντοτε προσελκύσει διὰ τῆς εὐγλωττίας των τὸν θαυμασμόν τοῦ λαοῦ· ἀλλ' ἂν ἤθελον τολμήσει γὰρ παρουσιασθῶσιν ἐνώπιον ἐκλογικοῦ τιγος συλλόγου

ζητοῦντες τὰς ψήφους τῶν ἐκλογέων, ὁ πρόεδρος ἤθελε διατάξει νὰ τοὺς ἐκβάλωσιν ἔξω ὠθοῦντες αὐτοὺς κάτω τῆς κλίμακος. Ἀπαγορεύεται εἰς οἰονδήποτε Γάλλον νὰ ὑπηρετήσῃ ἀπὸ τοῦ βήματος τὴν πατρίδα, ἐὰν πρῶτον δὲν προσάξῃ παραλαβὴν τοῦ εἰσπράκτορος, προσηκόντως ἐπιβεβαιωμένην, καὶ μαρτυροῦσαν ὅτι ὁ ρήτωρ δύναται νὰ ζῆ, ἐὰν θέλῃ, εὐγενικά· τούτεστι νὰ διάγῃ τὸν βίον του ὀκνηρός. Ἴδου νόμος, καλὸς καὶ ἄξιος μὰ τὴν ἀλήθειαν.

Καὶ μολοντοῦτο δὲν ἀριθμοῦνται ὀλιγώτερον ἢ δώδεκα ρήτορες ἐν τῇ Βουλῇ τῶν ἀντιπροσώπων. Ἵποθέτοντες δὲ ὅτι ἡ Βουλὴ ἤθελεν ἀνανεωθῆ καθ' ὀλοκληρίαν, καὶ ὅτι οὐδεὶς τῶν ρητόρων τούτων ἤθελεν ἀναεκλεχθῆ, εὐκόλως θέλομεν εὑρεῖ εἰς τὰ δικαστήρια τῆς Γαλλίας ἄλλους δώδεκα ρήτορας τῆς αὐτῆς ὡς ἐγγίστα ἰκανότητος. Καὶ τεθέντος εἰσέτι ὅτι ἡ εἰς τὴν Βουλὴν παραδοχὴ ἤθελε κατασταθῆ ἐλευθέρως, καταργουμένου τοῦ τῆς ἐκλογιμότητος τιμήματος, ἤθελεν ἰδεῖ τις νὰ παρουσιασθῆ ἄλλη μία ἢ καὶ δύο δωδεκάδες νέων ρητόρων ἐξ ὅλων τῶν τάξεων τῆς κοινωνίας, χωρὶς νὰ συμπεριλάβωμεν ἐν αὐτοῖς τοὺς ἀπὸ εἰκοσιμέχρι τριάκοντα ἐτῶν, ἐκείνης τούτεστι τῆς εὐτυχοῦς ἡλικίας, καθ' ἣν ἡ φαντασία λαμβάνει τὴν λαμπροτέραν ἀνάπτυξιν, καθ' ἣν τὸ σχῆμα ἐπιδεικνύει ὄλην τὴν χάριν του, καὶ ἡ φωνὴ τοῦ ἀνδρὸς ἀντηχεῖ βωμάλαιοτέρα! Ὁ ἀριθμὸς τῶν ρητόρων εἶναι μέγας ἐν τῇ Γαλλίᾳ.

Ἀλλὰ δύναται νὰ εἴπῃ τις τὸ αὐτὸ περὶ τῶν δημοσιογράφων; οὐχὶ βεβαίως. Καὶ ὅμως δύναται ν' ἀρχίσῃ τις νὰ γράφῃ μόνις συμπληρώσει τὰς κλασικὰς σπουδὰς, τούτεστιν ἀπὸ δεκαοκτὼ ἐτῶν ἡλικίας. Ἴνα γράψῃ τις οὐδόλως ἀπαιτεῖται, καθὼς ἵνα ρητορεύῃ, οὔτε πεντακοσίων οὔτε διακοσίων φράγκων συνεισφορά! Τὸ βῆμα τοῦ γράφοντος εἶναι ἀνοικτὸν τριακοσίας ἐξήκοντα πέντε ἡμέρας τὸν χρόνον! Νέος ἢ γέρων, πλούσιος ἢ πτωχὸς, ἀσθενὴς, κωφὸς ἢ καὶ τυφλὸς ἂν ἦναι ὁ γράφων, οὐδέποτε ἐρωτᾶται οὔτε τί πληρῶνει, οὔτε τί πράττει, οὔτε τίς εἶναι. Δὲν βλέπει αὐτὸς τοὺς χωροφύλακας νὰ εἰσέρχονται ἔνοπλοι εἰς τὴν οἰκίαν του, οὐδὲ νὰ τὸν ἀποβάλωσιν ὡς ἀνάξιον, καθὼς ἐπετέθησαν κατὰ τοῦ Μανουὴλ

ἐπὶ τῶν βαθμίδων τοῦ βήματος! Δὲν τῷ ἐπιβάλλεται ἡ ἄλυσος παραλόγου ὀρκωμοσίας, οὐδὲ ἀναγκάζεται νὰ ἀποκρύψῃ τὸν σοχασμὸν καὶ δεσμεύσῃ τὸν ἀνθρώπινον λόγον ἐντὸς τοῦ κύκλου τῶν ρητορικῶν τύπων, οἵτινες ἀποστεροῦσι τὴν εὐτολμον τοῦ λόγου ἐλευθερίαν καὶ τὴν ζωηρότητα τοῦ κινήματος! Βιβλία ὀγκώδη, σύντομα πονημάτια, ἐφημερίδες, ἐπιθεωρήσεις, ἐπιφυλλίδες, ὅλα τῷ ἐπιτρέπονται· δύναται νὰ ἀναλάβῃ ὅλα τὰ σχήματα, δύναται νὰ ὀμιλήσῃ οἰανδήποτε γλώσσαν. Ἐστω δὲ σύντομος ἡ διεξοδικὸς, πομπώδης ἢ ἀπλοῦς εἰς τὸ ὕφος, σπουδαῖος ἢ σκωπτικὸς, διηγηματικὸς ἢ διαλεκτικὸς, βίαιος ἢ μετριοπαθής, κομψὸς ἢ ἀπότομος, δηκτικὸς ἢ χαρῖεις, οὐδεὶς ποτε τῷ ζητεῖ λόγον περὶ τῆς φαντασίας τῶν χρωμάτων ἄπερ μεταχειρίζεται, ἀρκεῖ μόνον νὰ χρωματίζῃ ζωηρὰ καὶ νὰ ἐξεικονίζῃ πιστῶς τὴν ἀλήθειαν.

Πόθεν λοιπὸν προέρχεται ὅτι οἱ καλῶς γράφοντες εἰσὶ τοσοῦτον εὐάριθμοι, οἱ δὲ ἄξιοι ρήτορες πλεονάζουσι; Διότι τὸ καλῶς γράφειν ἀποβαίνει τοῦ καλῶς λέγειν πολλῶν δυσχερέστερον. Καὶ τὸν μὲν ρήτορα βοηθεῖ μᾶλλον ἡ φύσις, τὸν δὲ γράφοντα μορφώνει μᾶλλον ἡ τέχνη. Τὸ γράφειν ὄντως εἶναι τέχνη, καὶ τέχνη ἐπιζητούσα μόχθους πολλοὺς καὶ ἐμβριθεῖς μελέτας, ὑπομονὴν δὲ καὶ ἐπιμονὴν θαυμασίαν. Ἀπαιτεῖται πρὸς τούτοις μεγαλῆτερον θάρρος ἵνα γράφῃ τις πᾶρεξ ἵνα ὀμιλῇ· καθότι οἱ κεραυνοὶ τῆς εἰσαγγελίας ἐπίκεινται πάντοτε ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ τολμηροῦ δημοσιογράφου, ἐνῶ ὁ ρήτωρ καταφεύγει ὑπὸ τὴν σκιὰν τῆς βουλευτικῆς ἀσυλίας.

Κἄν δὲ ὁ λόγος τοῦ ρήτορος ἀπόξῃ ἐπαρχιακῆς προφορᾶς, κἄν ἢ ἀπλοῦς καὶ ἀνεπεξέργαστος, ἢ ἐπιτετηδευμένος καὶ κομπορρήμων, κἄν ἀνακριθῆς καὶ ἀνευσθένης καὶ χάριτος, ὅλα τὰ τοιαῦτα ἐλλείματα ἀφανίζονται κατὰ τὴν ἑξαψιν καὶ τὸν ὄργασμὸν τῆς ἀγορεύσεως. Ὁ ἀκροατὴς ἔχει εὐμένειαν, ἀλλ' εἶναι ἀυστηρὸς ὁ ἀναγινώσκων. Ἡ γοητεία φωνῆς συμπαθητικῆς καὶ λαμπρᾶς, ἢ χάρις τῶν κινήματων, ἢ ζωηρότης καὶ ἡ ἔκφρασις τοῦ προσώπου καταλαμβάγουσιν ἀνεπαισθητῶς τὸν ἀκροατὴν, καὶ αὐτὸς

τρέχει προθύμως εἰς τὴν ἀπάτην· τὸ νευρικόν του σύστημα συνταράσσεται, ἡ ψυχὴ αὐτοῦ συγκινεῖται, τὸ πάθος κατακυριεύει αὐτὸν, ἀγανακτεῖ, κατανύγεται. Ἡ παράσασις τὸν ἀφαρπάζει καὶ συνταυτίζει μετὰ τοῦ ρήτορος, ὅθεν κύπτει καὶ ἀνεγείρεται ὑπὸ τὴν χεῖρα αὐτοῦ· τῷ παραιτεῖ δὲ ἀπερισκέπτως ὅλας τὰς ψυχικὰς του δυνάμεις, καὶ οὕτω ἀπροφύλακτος καὶ γυμνὸς μένει ἐκτεθειμένος εἰς τὰς προσβολὰς καὶ τὰ τραύματα τῶν βελῶν ἄπερ κατ' αὐτοῦ ἀκοντίζονται· ὅταν δὲ ὁ ρήτωρ εὖρῃ αὐτὸν εὐδιάθετον, δύναται μετὰ λέξεων σχεδὸν ἀσυναρτήτων, ἀλλὰ προσφυῶς τεθειμένων, νὰ παράξῃ μέγιστον ἀποτέλεσμα. Ἀλλ' ἐπιχείρισον ἔπειτα ν' ἀναλύσῃ τὰ ἀκουσθέντα· ἀνάγνωσον ψυχρῶς τὸν λόγον ὅστις τοσοῦτον σὲ συνεκίνησεν, ὅστις προῦκάλεσε τὰς σφοδρὰς σου συμπαθείας καὶ τοῦ θαυμασμοῦ σου τὴν ἔκφρασιν· ἐν αὐτῷ πλέον οὔτε τάξιν, οὔτε μέθοδον, οὔτε γλαφυρότητα, οὔτε ἀκρίθειαν γλώσσης, οὔτε ἐμβριθειαν ἐνοιῶν, οὔτε συλλογιστικὴν δύναμιν ἀνευρίσκεις. Θέλει σοὶ ἔλθει ὁ στοχασμὸς μήπως δὲν εἶναι τῷ ὄντι αὐτὸς ὁ λόγος ὃν ἠκροάσθης, μήπως ζητεῖ κἄνεις νὰ σὲ ἀπατήσῃ. Οὐχί· οὐδεὶς σὲ ἠπάτησε· διότι ὁ λόγος τοῦ ρήτορος πρέπει νὰ ἀκούεται, καὶ οὐχὶ νὰ ἀναγινώσκειται. Οἱ ρήτορες ζῶσι μόνον ἐν ταῖς ἀναμνήσεσιν, ἢ δὲ ἐξέτασις ἀφανίζει αὐτούς· εἶναι δὲ βέβαιον ὅτι καὶ ὁ Δημοσθένης καὶ ὁ Κικέρων ἐπανεσύνθεσαν διὰ μακρᾶς καὶ τεραστίου ἐπεξεργασίας τοὺς θαυμασίους λόγους τοὺς ὁποίους μᾶς κατέλιπον εἰς ἀνάγνωσιν. Ἀλλὰ τίς πλέον ἀναγινώσκει τοὺς λόγους τοῦ περικλειοῦς στρατηγοῦ Φοᾶ, καὶ τοι μετὰ τοσαύτης ἐπιμελείας συντεθειμένους; Μήπως ὑπάρχει εἷς μόνον λόγος τῶν μετὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Ἰουλίου παρ' ἡμῖν δεινότερων ρητόρων, ὅστις νὰ δύναται νὰ ἀνθέξῃ εἰς τὴν δοκιμασίαν τῆς ἀναγνώσεως;

Τοῦτο δὲν ἐμποδίζει ὥστε εἰς τοὺς καιροὺς μας οἱ κουφότεροι τῶν ἀνθρώπων νὰ καθίστανται οἱ κωμῶδοι τοῦ βήματος, κουφότεροι καὶ τῶν ἐξ ἐπαγγέλματος κωμῶδῶν, καὶ αὐτῶν εἰσέτι τῶν ποιητῶν. Πλανῶνται δὲ οὗτοι κατὰ δύο τινὰς λόγους, φανταζόμενοι ἄφ' ἑνὸς μὲν ὅτι ἐκπροσωπεύουσι τὴν κοινὴν γνώμην, ἔχον-

τες δὲ ἀφ' ἐτέρου μεγάλην πεποίθησιν εἰς τὴν δύναμιν καὶ τὸ ἀποτέλεσμα τῆς ἰδίας των τέχνης.

Ἄλλ' οἱ βουλευτικοὶ ῥήτορες κατ' ἀλήθειαν οὐδόλως ἐκπροσωπεύουσι τὸ κοινωνικὸν φρόνημα. Γεννήματα μονοπωλείου, οὗτοι ἄλλο δὲν παριστάνουσιν εἰμὴ τὰ διάφορα εἶδη του. Οἱ πλείστοι αὐτῶν δὲν ἔχουσιν εἰμὴ λέξεις, καὶ ἀρχὰς οὐδαμῶς. Δὲν ἔχουσιν οὔτε ὀπαδοὺς, καὶ μόνον των συγκροτοῦσιν ὅλον τὸ στράτευμα. Ἡ πιστὴ ἀντικροσωπεΐα τῶν ἀναγκῶν, τῶν συμφερόντων, τῶν εὐχῶν, τῶν αἰσθημάτων καὶ τῶν ἰδεῶν τοῦ λαοῦ, εἶναι ὁ τύπος, ὅταν μὲν ἐλεύθερος καὶ ἄνευ περιορισμῶν. Ἡ πιστὴ ἀντιπροσωπεΐα τοῦ ἔθνους, εἶναι ἡ Βουλὴ, ὅταν ἐκλέγεται παρ' ὅλων τῶν πολιτῶν. Ἡ Γαλλία μετρᾷ πέντε ἑκατομμύρια βιομηχάνων, καὶ ἡ Βουλὴ οὔτε ἓνα ἔχει ἀντιπρόσωπον βιομηχανον. Ἡ Γαλλία ἀριθμεῖ εἴκοσι πέντε ἑκατομμύρια γεωργῶν, καὶ ἐν τῇ Βουλῇ δὲν ὑπάρχει οὔτε εἰς γεωργὸς ἀντιπρόσωπος! Καὶ τοῦτο λέγεται ἀλήθεια καὶ δικαιοσύνη, ἐθνικότης καὶ ἀντιπροσωπεΐα.

Ἄλλὰ σήμερον οἱ καλοὶ ῥήτορες οὐδὲν δύνανται νὰ πράξωσιν ἀπέναντι τῶν κακῶν ἀρχῶν, τῶν κακῶν νόμων, τῶν κακῶν ὑπουργῶν. Καλοὶ ῥήτορες δὲν μᾶς ἔλλειπον οὔτε ὅποτε οἱ ἡμέτεροι ἄνδρες τοῦ 1830 συνῆρσαν τὸ σύνταγμα τῶν οὔτε ὅποτε οἱ ἡμέτεροι νομοθετικοὶ τοῦ 1832 ἀπέπλυνον τὰ αἴσχη τῆς ὑψηλῆς ἀστυνομίας· οὔτε ὅποτε οἱ δογματισαὶ ἀπέλυσαν κατὰ τοῦ τύπου καὶ τῶν ὀρκωτῶν τοὺς κερβερούς τοῦ Σεπτεμβρίου. Μήπως ἔλειπον οἱ καλοὶ ῥήτορες ὅποτε δι' ἐλεημοσύνην ἐπροικοδοτήθη ἐν ἑκατομμύριον εἰς τὴν βασιλίαν τοῦ Βελγίου; Δὲν εἶδομεν τότε τοὺς εὐφροστέρους δικανικοὺς μὲ τὰ δάκρυα εἰς τὰ ὄμματα νὰ δεικνύουν συγκίνησιν ὡς οἱ ἄλλοι, καὶ νὰ γυρεύουν εἰς τὸ βαλάντιον αὐτῶν ἵνα ἐκβάλωσι τὸν ὄβολον τοῦ λαοῦ; Μήπως οἱ καλοὶ ῥήτορες ἀποτρέπουσι τὸ ὑπουργεῖον τοῦ νὰ ἦναι ἐνώπιον μὲν τῶν βασιλέων ὑποκλινέστατον, πρὸς δὲ τὸν Πάπαν, τοὺς Τουρκοβίους καὶ τοὺς Βεδουίνους νὰ δεικνύη πᾶσαν ἀγερωχίαν; μὴ κωλύουσιν αὐτοὶ τὴν Γαλλίαν τοῦ νὰ πληρῶνῃ ἐν δισεκατομμύριον φόρων καὶ νὰ δυσανασχετῇ βλέπουσα ἑκατὸν πεντήκοντα χιλιάδας

τῶν τέκνων τῆς νὰ γεύονται ἀποκλειστικῶς τὸν οἶνον τῆς πολιτικῆς τραπέζης, ἐν ᾧ τριάκοντα δύο ἑκατομμύρια ἀδελφῶν ὡς δούλοι των κοπιῶσι μόνον καὶ μόνον ἵνα τοῖς γεμίξωσι τὰ ἀγγεῖα;

Ἄπαντα ἀφ' ἐτέρου σήμερον τὰ ὑψηλὰ ἀντικείμενα, ἐν οἷς δύναται νὰ διαπρέψῃ ἡ εὐγλωττία, ἀπεκλείσθησαν τῆς βουλευτικῆς συζητήσεως. Οὐδόλως ἐπιτρέπεται τοῦ λοιποῦ νὰ λαλήσῃ τις οὔτε περὶ τῆς κυριαρχίας τοῦ ἔθνους καὶ περὶ ἰσοπολιτείας, οὔτε περὶ τῆς ἐλευθερίας τοῦ τύπου καὶ τῆς βαρύτητος τῶν δασμῶν, οὔτε περὶ τῆς ἀνηθικότητος τῆς ἐξουσίας καὶ τῆς ἀυθαιρείας τῶν ὑπουργῶν. Κατηντήσαμεν εἰς τὴν παράφρασιν καὶ τῶν ἀπλουστέρων κειμένων, εἰς τὰς ἀντιστροφὰς τῶν προτάσεων, καὶ εἰς τὸ νὰ στρεβλώμεν τὰ χεῖλη ἵνα μὴ λέγωμεν τίποτε. Ἐπὶ τοσοῦτον δὲ ἐξέλιπεν ἡ ἀλήθεια καὶ ἡ οὐσία καὶ ἐκ τῶν μᾶλλον πολυκρότων καὶ θαυμαστῶν λόγων, ὥστε ἀφ' οὗ ἀπ' αὐτῶν ἀφαιρέθη ἡ γοητεία τοῦ τόπου καὶ τῆς ἀπαγγελίας, ἀπορεῖ τις μεγάλως εὐρίσκων αὐτοὺς ὅλως ἀμόρφους καὶ ἀνοήτους—ἀμόρφους, καθότι τὸ κάλλος καὶ ἡ χάρις, μεθ' ὧν ἐνεψύχονεν αὐτοὺς ἡ φωνὴ καὶ τὸ σχῆμα τοῦ ῥήτορος, οὐδόλως μεταβιβάζονται εἰς τὸ ὕφος· καὶ ἀνοήτους, καθότι οὔτε μεγάλας ἀρχὰς οὔτε ὑψηλὰς ἐννοίας παρέχουσιν ἢ ἐπιδέχονται ὅλοι οἱ τοιοῦτοι λόγοι, οἵτινες ἐγγύθεν παρατηρούμενοι δὲν ἐμφαίνουσιν εἰμὴ τὴν ἀβέβαιον καὶ συγκεχυμένην σκιάν ὡσπερὶ στήλης οὐρανομήκους, ἧς ἡ εὐρυθμία ἐξέλιπε καὶ τὸ ὕψος ἐξηφανίσθη.

Οἱ μεγάλοι ῥήτορες δὲν ἔπρεπε νὰ συγχωρῶσιν ὥστε οἱ λόγοι των νὰ τυπώνωνται. Λέγω τὸ αὐτὸ καὶ περὶ τῶν γραπτῶν λόγων, τῶν ὁποίων αἱ κακαὶ ἀρχαὶ καθιστῶσιν ἀχρεῖον τὸ ὕφος, ἐνῶ μὴ δυνάμενοι νὰ πείσωσιν, ἐπιζητοῦσι τοῦλάχιστον νὰ ἀρέσκωσι, καὶ ἵνα πρωτεύωσι καὶ ὑπερέχωσι τῶν προφορικῶν λόγων ἔχουσι μεγάλην ἀνάγκην ζολισμῶν, ψιμμουθίου, φενάκης, δι' ἡνεκοῦς ἐπιτηδεύσεως καὶ γλιπνότητος· ἀπαιτεῖται νὰ ἐκθαμβῶσι διὰ σπινθηροβόλων ἀντιθέσεων· ἔχουσι χρεῖαν κοσμημάτων ἵνα ἐπιδείξωσι πλοῦτον· καὶ ἐπισωρεύουσι τὰς εἰκόνας ἐκ τοῦ φόβου μήπως φανε-

ρωθῆ ἡ ἀπλότης τοῦ σοχασμοῦ καὶ ἡ φυσικὴ χάρις τῆς φράσεως· Ἐν αὐτοῖς σπουδάζεται ὅπως πᾶσα κατάληξις ἡχῆ ὡς ἐν βέλος καὶ ὅπως πᾶσα σκέψις φανῆ ἐν ἀξίωμα. Τὸ κατ' ἐμὲ μένω ἀναίσθητος ἐνώπιον τοιοῦτου εἶδους πυροτεχνημάτων, τὰ ὅποια πρὸς στιγμὴν μὲ φωτίζουν διὰ τοῦ ἀναρρίπισματος τῶν φλογῶν των, ἵνα μὲ βυθίσωσιν ἔπειτα παρευθὺς εἰς σκότος βαθύτερον.

Ἡ γραπτὴ ὁμιλία ἀνάγεται εἰς τοὺς ἀτελεῖς λόγους· οἱ ἀληθεῖς δημοσιογράφοι γράφουσι διὰ τὸν τύπον.—Ἄλλ' ἂς συμπληρώσωμεν τὴν ἔκθεσιν τῆς μεταξὺ τούτων καὶ τῶν ρητόρων διαφορᾶς.

Ὁ ρήτωρ παρουσιάζει ὅλην αὐτοῦ τὴν φυσιογνωμίαν, ὃ δὲ γράφων δὲν ἐμφαίνει εἰμὴ ἐκείνην τοῦ ὕφους του. Ὁ ρήτωρ περιβάλλεται τὸ ἱμάτιον σχηματιζόμενος ὡς οἱ πάλαι ῥωμαῖοι. Ὁ δὲ γράφων ἀφίνει νὰ φαίνωνται γυμνοὶ οἱ μῦς καὶ τὰ νεῦρα τοῦ λόγου του. Ὁ μὲν ζῆ ἐν τῷ δρατῷ καὶ αἰσθητῷ κόσμῳ, ὃ δὲ ἐν τῷ κόσμῳ τῶν ιδεῶν. Καθὸ δὲ εἶναι εὐκολώτερον νὰ ἔχη τις ὧτα καὶ ὀφθαλμοὺς πᾶρξ ἰδέας, οὕτω εἶναι καὶ εὐκολώτερον νὰ ἔχη τις τὴν φυσιογνωμίαν παρὰ τὸ ὕφος πρωτότυπον. Καὶ αὐτὰ τὰ σωματικὰ προτερήματα ἢ ἐλαττώματα προσλογίζονται εἰς τὸν ρήτορα εἴτε ἐπὶ καλοῦ εἴτε ἐπὶ κακοῦ, ἀλλ' οὐδεὶς ἀναπολεῖ αὐτὰ εἰς τὸν γράφοντα.

Ἐάν ποτε ὁ Ὀρτήνσιος (*) ἤθελεν ἐμφανισθῆ εἰς τὸ βῆμα τῆς Ῥώμης ἄλουςος καὶ ἀκτένιστος καὶ ἔχων ὑπὸ τὸν ὀφθαλμὸν χονδρὸν πρῖσμα, γέλως ἀκράτητος ἤθελε καταλάβει τοὺς θεατὰς του· ἀλλὰ τί σημαίνει ποτε ἐάν ὁ Κικέρων, ἐνῶ γράφει, ἦναι ἄζωστος καὶ ἐπὶ τῆς βίνος φέρῃ τῆς ἐρεβίνθου τὸν κόκκον;

Τὸ βῆμα εἶναι θέατρον, ἢ εὐγλωττία παράσασις, καὶ ὁ ρήτωρ ὁ κωμωδός. Ὅταν καταβῆ ἡ αὐλαία καὶ ὁ ρήτωρ ἐπιστρέψῃ οἴκαδε, ὁ λαὸς τὸν παρακολουθεῖ καὶ τὸν προπέμπει χειροκροτῶν· εὐφημεῖ ἀνακράζων τὸ ὄνομά του· ἀσπάζεται αὐτὸν εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ καὶ εἰς τὰς πλατείας, καὶ τοῦ φιλεῖ εὐσεβάστως τὰ κράσπεδα τῆς τηβέννης. Ὁ ρήτωρ εἶναι ἄνθρωπος ἐκτεθειμένος εἰς τὸ δη-

(*) Ῥήτωρ σύγχρονος τοῦ Κικέρωνος καὶ λίαν ἐπιτετηδευμένος.

μόσιον· τῷ ἀνυψοῦσι ἀγάλματα, τοῦ χύνουσι χαλκοὺς ἀνδριάντας, τὸν ἀναβιδάζουσιν ἐπὶ τοῦ ἀετώματος τῶν ναῶν καὶ τῶν μουσεῶν· ὅταν ἀποθάνῃ, τὸ φέρετρον αὐτοῦ κομίζεται ἐπὶ τῶν βραχιόνων περιστοιχούμενον ὑπὸ ἀπείρου λαοῦ καὶ μυρίων λαμπάδων· τὸ δὲ ὄνομα αὐτοῦ ἐπιγράφεται εἰς μεγαλοπρεπεῖς μωσαλεῖον, καὶ ὀφείλομεν νὰ εἴπωμεν ὅτι τοῦτο εἶναι σχεδὸν πᾶν ὃ,τι ἐξ αὐτοῦ ἀπομένει.

Ἄλλὰ τίς εἶναι ἐκεῖνος ὁ φαλακρὸς τὸ μέτωπον καὶ τὰ νῶτα κυρτὸς, ὅστις διέρχεται μεταξὺ τοῦ πλήθους σύννους καὶ ἀπαρτήρητος; Εἶναι ὁ Σκιατωδριάν.—Καὶ τίς ἐκεῖνος ὁ μελανεῖμων ὅστις ἐγγὺς αὐτοῦ διαβαίων τὸν ὠθεῖ διὰ τοῦ ἀγκῶνος;—Εἶναι ὁ Λαμενναί. Μωπαζῶν οὗτος βαδίζει παρὰ τὸν τοῖχον καὶ προτείνει τὰς χεῖρας ἵνα μὴ πέσῃ! Θεέ μου! ὦ πόσον ἐν τῇ ὁδῷ αὐτοὶ εἰσὶν ἀφανεῖς καὶ μικροί! Ναί· ἀλλ' ἐν τοῖς συγγράμμασιν αὐτῶν εἰσὶν ὑψηλοὶ δέκα πόδας.

Ἡ τέχνη τοῦ ὁμιλεῖν καὶ τοῦ γράφειν δὲν εἶναι πλέον, ὡς ἡ ρητορικὴ τῶν πατέρων μας, τέχνη ὑψηλὴ πλὴν μικρολόγος, καὶ πρὸς τέρψιν ἀπλῶς χρησιμεύουσα τῆς εὐφυΐας. Αὐτὴ ἀνυψώθη εἰς τὴν περιωπὴν μεγάλης ἀποστολῆς ἐν τῇ κοινωνίᾳ.

Ὁ πολιτισμὸς ἤλλαξε δρόμον. Τὸ ξίφος ἔπαυσε πλέον νὰ ἦναι ὁ δεσπότης καὶ ὁ ἀποκλειστικὸς κυριάρχης τοῦ κόσμου. Ἡ εὐγλωττία καὶ ὁ τύπος κατακτῶσι βαθμηδὸν ἀπάσας τῆς Εὐρώπης τὰς χώρας. Οἱ ρήτορες καὶ οἱ δημοσιογράφοι εἰσὶν οἱ βασιλεῖς τῆς διανοίας, καὶ ἡ διάνοια ἐπὶ τέλους θέλει κυβερνήσει τὸν κόσμον. (Ἀκολουθεῖ).

ΒΙΟΣ ΤΟΥ ΠΥΡΡΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΤΗΣ ΗΠΕΙΡΟΥ.

(συνέχεια)

Z.

Ἄφ' οὗ δὲ τὰ πράγματα τοῦ Ἀλεξάνδρου ἀπεκαταστάθησαν ἤδη, ἦλθε καὶ ὁ Δημήτριος, πλὴν ἦτο φανερόν ὅτι ἡ ἄφιξις αὐτοῦ ἀπέβαινε περιττὴ, καὶ ἐπροξενούσε φόβον. Περάσαντες δὲ ὁμοῦ ὀλίγας ἡμέρας, ἐπιβουλεύθησαν ἀναμεταξὺ τῶν μὲ ἀπιστίαν.

Ἐλαθε δὲ καιρὸν ὁ Δημήτριος, καὶ προφθάσας ἐφόνευσε τὸν νέον, καὶ ἐκπρύχθη βασιλεὺς τῆς Μακεδονίας. Καὶ προτιήτερα εἶχε παράπονα αὐτὸς κατὰ τοῦ Πύρρου, καὶ καταδρομαὶ τῆς Θεσσαλίας εἶχαν γείνη ὑπ' ἐκείνου, καὶ τὸ ἀχώριστον τῶν δυναστεϊῶν νόσημα, ἡ πλεονεξία, κατέσταινε τὴν γειτονίαν αὐτῶν ἐπίφοβον καὶ ἄπιστον, καὶ ἀκόμη πλειότερον μετὰ τὸν θάνατον τῆς Δηϊδαμείας. Ἀφ' οὗ ὅμως καὶ οἱ δύο κατέλαβον Μακεδονικὸν ἔδαφος, καὶ εὐρίσκοντο εἰς συνάφειαν, ἡ διαφορὰ ἤϋξανε· καὶ ὁ μὲν Δημήτριος ἐστράτευσε κατὰ τῶν Αἰτωλῶν, καὶ νικήσας, ἀφῆκεν ἐκεῖ τὸν Πάνταυχον μὲ πολλὴν δύναμιν· αὐτὸς δὲ ἐβάδιζε κατὰ τοῦ Πύρρου, καὶ ὁ Πύρρος κατ' ἐκείνου, ὡς τὸ ἤκουσε. Ἐσφαλαν ὅμως τὸν δρόμον, καὶ δὲν συναπαντήθησαν. Ὁ Δημήτριος εἰσβαλὼν εἰς τὴν Ἠπειρον, ἐλεηλατοῦσεν, ὁ δὲ Πύρρος, εὐρῶν τὸν Πάνταυχον, ἤλθεν εἰς μάχην μετ' αὐτοῦ. καὶ ὡς ἤρχισεν ἡ συμπλοκὴ τῶν στρατῶν, ὁ ἀγὼν κατέστη μέγας καὶ δεινός, μάλιστα πρὸς τὸ μέρος τῶν ἡγεμόνων· καθότι ὁ Πάνταυχος, ὢν δολογούμενως ἄριστος ἀπὸ τοὺς στρατηγούς τοῦ Δημητρίου καὶ κατὰ τὴν ἀνδρείαν καὶ κατὰ τὰς χεῖρας καὶ τὴν εὐρωστίαν τοῦ σώματος, καὶ ἔχων τόλμην καὶ φρόνημα, ἐπροκαλοῦσε τὸν Πύρρον εἰς τὰς χεῖρας· ὁ δὲ Πύρρος, οὐδενὸς τῶν βασιλέων κατώτερον ἑαυτὸν θεωρῶν εἰς τὴν παλληκαρίαν καὶ δόξαν, καὶ θέλων νὰ οἰκαιοποιηθῇ τὴν δόξαν τοῦ Ἀχιλλέως διὰ τῆς ἀρετῆς μᾶλλον παρὰ διὰ τῆς συγγενείας, προέβαινε ἀναμέσον τῶν προμάχων, ἐναντίον τοῦ Παντατεύχου. Καὶ κατ' ἀρχὰς ἐπάλαιαν μὲ τὰ κοντάρια, ἔπειτα ἐλθόντες εἰς χεῖρας, μετεχειρίζοντο τεχνικῶς ἐνταυτῷ καὶ βιαίως τὰ ξίφη. Ὁ Πύρρος ἔλαθε μίαν πληγὴν, καὶ ἔδωκε δύο, τὴν μίαν εἰς τὸ μηρίον, καὶ ἄλλην πρὸς τὸν λαιμόν· ἔτρεψε μὲν καὶ κατέβαλε τὸν Πάνταυχον, ἀλλὰ δὲν τὸν ἐφόνευσε· διότι τὸν ἀνῆρπασαν οἱ φίλοι του. Οἱ δὲ Ἠπειρώται, θαρβύρυνθέντες ἀπὸ τὴν νίκην τοῦ βασιλέως των, καὶ θαυμάσαντες τὴν ἀρετὴν του, κατεβίασαν καὶ διέκυψν τὴν φάλαγγα τῶν Μακεδόνων, καὶ διώκοντες αὐτοὺς φεύγοντας, ἀπέκτειναν πολλοὺς, καὶ πέντε χιλιάδας ἤγμαλῶτισαν.

Η'.

Ὁ ἀγὼν οὗτος δὲν ἐγέμισε τόσον τοὺς Μακεδόνας ὀργὴν διόσα ἔπαθαν, οὐδὲ μίσος πρὸς τὸν Πύρρον, ὅσην ἐνέπνευσε δόξαν περὶ αὐτοῦ καὶ θαυμασμὸν τῆς ἀρετῆς του καὶ ἔπαινον εἰς τοὺς αὐτόπτας τῶν ἔργων καὶ τοὺς συνευρεθέντας κατὰ τὴν μάχην. Διότι ἐνόμιζον ὅτι καὶ ἡ ὄψις καὶ ἡ ταχύτης καὶ τὸ κίνημα του ὁμοιάζαν τὰ τοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ προσέτι ὅτι ἐφαίνοντο περὶ αὐτὸν εἰς τοὺς ἀγῶνας σικαὶ τινες καὶ μιμήματα τῆς ὀρμῆς καὶ βίας ἐκείνου. Οἱ μὲν ἄλλοι βασιλεῖς παρίστανον τὸν Ἀλέξανδρον μὲ τὰς πορφύρας, τοὺς δορυφόρους, καὶ τὴν κύψιν τοῦ τραχήλου, ὁ δὲ Πύρρος μόνος, μὲ τὰ ὄπλα καὶ τὰς χεῖρας. Δυναμέθαι νὰ εὐρωμεν δείγματα τῆς ἐπιστήμης καὶ δεξιότητος αὐτοῦ κατὰ τὰς τάξεις καὶ στρατηγίας καὶ εἰς ὅσα περὶ τούτων μᾶς ἀφῆκεν ἐγγράφως. Πλὴν λέγουσιν ὅτι καὶ ὁ Ἀντίγονος, ἐρωτηθεὶς, ποῖος τῶν στρατηγῶν εἶναι ἄριστος, ἀπεκρίθη, ὁ Πύρρος, ἂν γηράσῃ· καὶ ἐνοοῦσεν οὕτω τοὺς συγχρόνους του μόνον. Ὁ Ἀννίβας ὅμως συμπάντων τῶν στρατηγῶν πρῶτον κατὰ τὴν ἐμπειρίαν καὶ δεινότητα ὑπελάμβανε τὸν Πύρρον, δεύτερον τὸν Σκιπίωνα, καὶ τρίτον τὸν ἑαυτὸν του, ὡς εἶπαμεν εἰς τὰ περὶ Σκιπίωνος. Καὶ ὅλως διόλου ὁ Πύρρος εὐρίσκετο τοῦτο μελετῶν καὶ φιλοσοφῶν, ὡς μάθημα βασιλικώτατον, τὰς δ' ἄλλας κομψότητας εἰς οὐδὲν λογιζόμενος. Ἐπειδὴ λέγεται ὅτι, ἐρωτηθεὶς εἰς ἓν συμπόσιον, τίς τὸν φαίνεται καλῆτερος αὐλητῆς, ὁ Πύθων, ἢ ὁ Καφισίας, ἀπεκρίθη, ὅτι Πολυσπέρχων στρατηγός· ὡς ἀρμύζον εἰς τὸν βασιλέα νὰ ζητῇ καὶ νὰ γνωρίζῃ μόνα ταῦτα. Ἦτο δὲ πρὸς τοὺς γνωρίμους ἐπεικῆς, καὶ πρῶτος κατὰ τὴν ὀργὴν, σφοδρὸς ὅμως καὶ πρόθυμος εἰς τὰς χάριτας. Ὅτε, π. χ., ὁ Ἀέροπος ἀπέθανεν, αὐτὸς ἐλυπήθη ὑπερβολικῶς· καὶ λέγων ὅτι ἐκείνος ἔπαθεν ἀνθρώπινα, ἐμέμφετο ἑαυτὸν καὶ ὠνειδίζετο ὅτι, ἀναβάλλων πάντοτε καὶ ἀργοπορῶν, δὲν τὸν ἀπέδωκε τὴν χάριν. Διότι τὰ χρέη δύνανται ν' ἀποδοθῶσιν εἰς τοὺς δανειστὰς καὶ παρὰ τῶν κληρονόμων, αἱ δὲ ἀμοιβαὶ τῶν χαρίτων, ὅταν δὲν γίνωνται πρὸς ὃν τινα τὰς αἰσθάνεται, ὀλίβουν τὸν τίμιον καὶ δίκαιον. Ἐν ᾧ τινες εἰς τὴν

Ἀμβρακίαν ἦσαν τῆς γνώμης νὰ διώξῃ ὁ Πύρρος ἓνα κακολόγον καὶ βλάσφημον ἄνθρωπον· Κάλλιον, εἶπε, νὰ μένῃ αὐτοῦ καὶ νὰ μᾶς κατηγορῇ μεταξύ ὀλίγων, παρὰ νὰ περιέρχεται, καὶ νὰ μᾶς καταλαλῇ πρὸς πάντας. Τινὲς μεθύοντες, ὕβρισαν αὐτόν· καὶ ὅτε ἀνεκρίνοντο, τοὺς ἠρώτησεν, ἂν εἶπαν ταῦτα. Ἀποκριθέντος δὲ ἐνὸς τῶν νέων, «Ναί, ταῦτα εἶπαμεν, ὦ βασιλεῦ· ἐλέγαμεν καὶ πλειότερα, ἂν εἶχαμεν καὶ περισσύτερον ἀκόμη οἶνον,» ἐγέλασε καὶ τοὺς ἀφῆκε.

Θ'.

Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τῆς Ἀντιγόνης, ἐνυμφεύθη πολλὰς γυναῖκας, χάριν σχέσεων ἢ ἐπιχειρημάτων καὶ δυνάμεως. Διότι ἔλαβε τὴν θυγατέρα τοῦ Αὐτολέοντος βασιλέως τῶν Παιόνων, καὶ Βιρκένναν τὴν τοῦ Βαρδύλλιος Ἰλλυριῶν, καὶ Λάνασσαν τὴν Ἀγαθοκλέους τοῦ Συρακουσίου, ἧτις τὸν προσέφερε προῖκα τὴν πόλιν τῶν Κερκυραίων, κυριευθεῖσαν ὑπὸ Ἀγαθοκλέους. Ἐκ μὲν τῆς Ἀντιγόνης εἶχεν υἶόν τὸν Πτολεμαῖον, ἐκ τῆς Λανάσσης, τὸν Ἀλέξανδρον, καὶ ἐκ τῆς Βιρκέννης, ἔλενον τὸν νεώτατον. Καὶ πάντας ἀνέθρεψεν ἀξίους καὶ θερμούς· εἰς τὰ ὄπλα, ἐξασκῶν αὐτοὺς εἰς τοῦτο εὐθύς ἐκ γενετῆς. Ὅθεν καὶ λέγουσιν ὅτι, ἐρωτηθεὶς ὑφ' ἐνὸς ἐξ αὐτῶν, παιδίου ὄντος εἰσέτι, εἰς ποῖον θέλει ἀφήσει τὴν βασιλείαν, εἶπεν. Ὅποιος ἀπὸ σᾶς ἔχῃ τὴν μάχαιραν κοπτερωτέραν. Τοῦτο ὁμοιάζει τέλεισ τὴν τραγικὴν ἐκείνην κατάραν·

Τὸν οἶκον μὲ σπαθί

θὰ μοιράσουν ἀδελφοί (1).

Τόσον ἀκοινώνητος καὶ θηριώδης εἶναι ἡ ὑπόθεσις τῆς πλεονεξίας!

Μετὰ δὲ τὴν μάχην ταύτην ὁ Πύρρος, ἐπιστρέψας εἰς τὴν πατρίδα λαμπρὸς ὑπὸ δόξης καὶ φρονήματος, ἔχαιρε· καὶ Ἄετὸν αὐτὸν οἱ ἠπειρώται ὠνόμαζαν. Διὰ σᾶς, ἔλεγεν, εἶμαι Ἄετός· διότι πῶς νὰ μὴ πετῶ μὲ τὰ ἰδικά σας ὄπλα ὡς μὲ ταχείας πτέρυγας; Καὶ ὀλίγον ὕστερα μαθὼν ὅτι ὁ Δημήτριος ἀσθενεῖ βαρέως,

(1) Εὐριπίδου Φοῖνισσαί (στίχ. 68)

«Θηκτῆ σιδήρῳ δῶμα διαλαχεῖν τόδε.»

εἰσέβαλεν ἐξαίφνης εἰς τὴν Μακεδονίαν, ἐπὶ σκοπῷ νὰ κάμῃ ἐπιδρομὴν τινα καὶ λεηλάτησιν. Ὀλίγον δὲ ἔλειψε νὰ κυριεύσῃ ὁμοῦ τὰ πάντα, καὶ νὰ λάθῃ ἀμαχητὶ τὴν βασιλείαν, φθάσας ἕως τὴν Ἔδεσαν (1), χωρὶς ν' ἀπαντήσῃ ἀντίστασιν, καὶ πολλοὶ ἐγίνοντο μετ' αὐτοῦ καὶ συνεστράτευαν. Ἄλλ' ὁ κίνδυνος ἠνάγκασε καὶ αὐτὸν τὸν Δημήτριον νὰ κινηθῇ παρὰ τὴν δυνάμιν του, καὶ οἱ φίλοι καὶ ἡγεμόνες, συναθροίσαντες ἐντὸς ὀλίγου πολλοὺς, ὥρμησαν ἀνδρείως καὶ προθύμως κατὰ τοῦ Πύρρου. Οὗτος δὲ, ἐπειδὴ ἤλθε τρόπον τινὰ ληστρικῶς, δὲν ἔμενε, ἀλλ' ἔφευγε, καὶ ἀπώλεσε μέρος τι τοῦ στρατεύματός του διὰ τὴν καθ' ὁδὸν ἐπιθεσιν τῶν Μακεδόνων. Δὲν ἀμέλησεν ὁμοῦ κατὰ τοῦτο ὁ Δημήτριος, διότι ἐξέβαλεν εὐκόλως καὶ ταχέως τῆς χώρας τὸν Πύρρον· ἀλλ' ἐπειδὴ ἦτο ἀποφασισμένος νὰ ἐπιχειρήσῃ μεγάλα πράγματα, καὶ νὰ ἀνακτήσῃ τὴν πατρικὴν ἐξουσίαν μὲ ἑκατὸν χιλιάδας στρατοῦ καὶ πεντακόσια πλοῖα, δὲν ἤθελε νὰ ἔχῃ ἐχθρὸν τὸν Πύρρον, μῆτε νὰ ἀφήσῃ εἰς τοὺς Μακεδόνας ἐνοχλητικὸν καὶ δύσκολον γείτονα. Ὅθεν καὶ μὴ εὐκαιρῶν νὰ πολεμῇ πρὸς αὐτόν, διηλλάχθη καὶ εἰρηνopoίησε μετ' αὐτοῦ, καὶ οὗτος ἐστράφη κατὰ τῶν ἄλλων βασιλέων. Ἀφ' οὗ δὲ ἐγενεῖν ἕνεκα τούτων ἡ σύμβασις, καὶ ἐφανερῶθῃ ὁ σκοπὸς τοῦ Δημητρίου ὁμοῦ μὲ τὸ μεγαλεῖον τῶν προετοιμασιῶν, οἱ βασιλεῖς φοβηθέντες, ἔπεμπον πρὸς τὸν Πύρρον μηνυτὰς καὶ γράμματα, λέγοντες ὅτι θαυμάζουσι ἂν αὐτὸς ἀφίνων τὴν εὐκαιρίαν του, περιμένη νὰ πολεμήσῃ ἐν τῇ εὐκαιρίᾳ τοῦ Δημητρίου, καὶ δυνάμενος νὰ διώξῃ αὐτόν ἀπὸ τῆς Μακεδονίας ἐν ᾧ εὐρίσκεται εἰς πολλοὺς περισπασμοὺς καὶ ταραχάς, καρτερῇ νὰ διαγωνισθῇ πρὸς ἐκεῖνον, ὅταν ἔχῃ ἄδειαν καὶ γένη μέγας, ὑπὲρ τῶν ἱερῶν καὶ τάφων τῆς Μολοσσίας, καὶ μάλιστα ἐν ᾧ πρὸ ὀλίγου ἀφῆρέθη παρὰ τοῦ ἰδίου τὴν Κέρκυραν καὶ τὴν γυναῖκα· καθότι ἡ Λάνασσα ἔχουσα παράπονον κατὰ τοῦ Πύρρου ὅτι ἀγαπᾷ μᾶλλον τὰς βαρβάρους γυναῖκας, ἀνεχώρησεν εἰς Κέρκυραν, καὶ αἰσθανομένη τὴν ἀνάγκην βασιλικῶν γάμων, ἐπροσκαλοῦσε τὸν Δημήτριον,

(1) Τὰ νῦν Βοδενά κατὰ Μελέτιον.

καλῶς γνωρίζουσα ὅτι ἦτο ὁ εὐκολώτερος τῶν βασιλέων πρὸς γάμους. Ἐκείνος δὲ ὑπῆγε, συνεζεύχθη μὲ τὴν Λάνασσαν, καὶ ἀφῆκε καὶ φρουρὰν εἰς τὴν πόλιν. Γράφοντες οἱ βασιλεῖς αὐτὰ πρὸς τὸν Πύρρον, ἐνωχλοῦσαν καὶ αὐτοὶ οἱ ἴδιοι τὸν Δημήτριον ἀργοποροῦντα εἰσέτι καὶ ἐτοιμαζόμενον. Διότι ὁ Πτολεμαῖος ἐπιπλεύσας μὲ στόλον μέγαν, διήγειρεν εἰς ἀποστασίαν τὰς Ἑλληνικὰς πόλεις. Ὁ δὲ Λυσιμάχος ἐφορμήσας ἐκ τῆς Θράκης, ἐκυρίευε τὴν ἄνω Μακεδονίαν. Ὁ δὲ Πύρρος κινήθεις συγχρόνως, κατευθύνετο πρὸς τὴν Βεῤῥοίαν, στοχαζόμενος ὅτι ὁ Δημήτριος ὑπάγων εἰς ἀπάντησιν τοῦ Λυσιμάχου, ὕπερ καὶ συνέβη, θέλει ἀφήσει τὴν κάτω χώραν ἔρημον. Κατ' ἐκείνην τὴν νύκτα τῷ ἐφάνη εἰς τὸν ὕπνον ὅτι ἐκαλεῖτο ὑπὸ τοῦ μεγάλου Ἀλεξάνδρου* καὶ ὡς ἔφθασεν, ἴδε μὲν αὐτὸν κλινήρην, ἔλαβεν ὅμως ὑποδεξίωσιν καὶ ἤκουσε λόγια καλὰ παρ' αὐτοῦ, ὑποσχομένου νὰ τὸν βοηθήσῃ προθύμως. Ἐπειδὴ δὲ ὁ Πύρρος ἐτόλμησε νὰ εἴπῃ* Καὶ ἡδύνασο, ὦ βασιλεῦ, νὰ μὲ βοηθήσῃς, ἀσθενὴς ὢν; Μὲ αὐτὸ, ἀπεκρίθη, τὸ ὄνομα* καὶ ἀναβὰς ἵππον Νισαῖον (1), προέτρεχε. Ἡ ὄψις αὐτῆ ἢ ἐνύπνιον τὸν ἐνεθάρρυνε* καὶ διαπεράσας τὰ μεταξὺ μὲ ταχύτητα, καταλαμβάνει τὴν Βεῤῥοίαν, καὶ ἐγκαταστήσας αὐτόθι τὸ περισσότερον τοῦ στρατοῦ, καθυπέτασσε τὰ ἐπίλοιπα διὰ τῶν στρατηγῶν. Ὁ δὲ Δημήτριος, ἀφ' οὗ ἔμαθεν αὐτὰ, καὶ ἤκουσε θόρυβον πονηρὸν τῶν Μακεδόνων εἰς τὸ στρατόπεδον, ἐφοβήθη νὰ προχωρήσῃ περαιτέρω, μὴν τύχη καὶ οὗτοι, ἀμα πλησιάσωσι βασιλέα Μακεδόνα καὶ ἐνδοξον, φύγωσι πρὸς αὐτόν. Ὁθεν καὶ ἐπιστρέψας, ὑπῆγε κατὰ τοῦ Πύρρου ὡς ξένου καὶ μισουμένου ὑπὸ τῶν Μακεδόνων. Ἀφ' οὗ δὲ ἐστρατοπέδευσε ἐκεῖ πλησίον, πολλοὶ ἤρχοντο ἐκ τῆς Βεῤῥοίας καὶ ἐγκωμιάζαν τὸν Πύρρον ὡς ἀνίκητον εἰς τὰ ὅπλα καὶ ἄνδρα λαμπρὸν, μεταχειριζόμενον τοὺς ὑποταχθέντας πράως καὶ φιλανθρωπῶς. Ἦσαν δὲ τινὲς, τοὺς ὁποίους ἔπεμπεν ἐκεῖ αὐτὸς ὁ Πύρρος, καὶ οἵτινες προσποιούμενοι ὅτι εἶναι Μακεδόνες, ἔλεγον ὅτι τώρα εἶναι καιρὸς νὰ

(1) Οἱ ἵπποι τῆς Νισαίας ἐν τῇ Ἀσίᾳ ἦσαν τότε περίφημοι διὰ τὴν μεγαλοτήν καὶ ὀραϊότητά των.

ἀπαλλαχθῶσι τοῦ βάρους τοῦ Δημητρίου, καὶ νὰ ὑπάγωσι μὲ τὸν Πύρρον, ἄνδρα δημοτικὸν καὶ φιλοστρατιώτην. Ἐκ τούτου ἠερίσθη τὸ περισσότερον στράτευμα, καὶ ἐζήτουν νὰ ἴδωσι τὸν Πύρρον* καθότι εἶχε κατὰ τύχην ἀφηρημένην τὴν περικεφαλαίαν του* ἕως ὅτου πάλιν, ἐνθυμηθεὶς, ἔβλαεν αὐτήν, καὶ ἐγνωρίσθη ἐκ τοῦ λόφου, ὅστις διέπρεπε, καὶ τῶν στρατηγικῶν σημείων (1), ὥστε οἱ Μακεδόνες ἐπρόστρεχαν αἰτοῦντες σύνθημα* ἄλλοι δὲ ἐστέφοντο κλάδους δρυῖνος, διὰ τὸ νὰ ἔβλεπαν καὶ τοὺς περὶ τὸν Πύρρον οὕτως ἐστεφανωμένους. Ἄλλα καὶ τινὲς ἐτόλμων νὰ λέγωσι πρὸς αὐτὸν τὸν Δημήτριον ὅτι θέλει πράξει φρονίμως, ὑποχωρῶν καὶ παραιτῶν τὰ πράγματα. Βλέπων τὸ κίνημα τοῦ στρατοπέδου ὅμοιον μὲ τοὺς λόγους τούτους, καὶ φοβηθεὶς, ἔφυγε κρυφίως, ἐνδυθεὶς πενιχρὸν χλαμύδιον καὶ καυσίαν (κάλυμμα Μακεδονικὸν τῆς κεφαλῆς). Ὁ δὲ Πύρρος ἐπελθὼν, παραλαμβάνει χωρὶς μάχην τὸ στρατόπεδον, καὶ ἀνεκηρύχθη βασιλεὺς τῶν Μακεδόνων.

ΙΒ΄.

Φθάσας δὲ ὁ Λυσιμάχος, καὶ θεωρῶν τὴν καταστροφὴν τοῦ Δημητρίου ὡς ἔργον κοινὸν καὶ τῶν δύο, ἐζητοῦσεν ὡς δικαίωμα τὸν συμμερισμὸν τῆς βασιλείας. Ὁ Πύρρος μὴ ἔχων εἰσέτι πίστιν πολὺ βέβαιαν εἰς τοὺς Μακεδόνας, ἀλλ' εὐρισκόμενος ἐν τῷ μέσῳ αὐτῶν ἀμφίβολος, ἐδέχθη τὴν ἀξίωσιν τοῦ Λυσιμάχου, καὶ ἐμειράσθησαν τὴν χώραν καὶ τὰς πόλεις. Καὶ τοῦτο πρὸς τὸ παρὸν ὠφέλησε καὶ τοῖς κατέπαυσε τὸν πόλεμον* πλὴν ὀλίγῳ ὕστερον ἐγνώρισαν ὅτι ἡ διανομὴ δὲν ἔγεινε ἀπαλλαγὴ ἔχθρας, ἀλλ' ἀρχὴ ἐγκλημάτων καὶ διαφορᾶς. Διότι δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ στέρξωσιν ἡσύχως εἰς τὰ παρόντα, χωρὶς νὰ ἀδικῶσιν, ἐγγιζόντες

(1) Τὸ κείμενον ἔχει «στρατηγικοὺς κέραται». Τίνα λοιπὸν τὰ κέρατα; Ἄλλοι ἄλλως ἐξηγοῦσιν αὐτὰ· διότι, ἐκτὸς τῶν συνήθων σημασιῶν, ἔχουσι καὶ τὴν τῆς τριχώσεως ἢ τῶν βοστρύχων, ἢ σγορῶν μαλλίων κοινῶς. Εἶναι γνωστὸν προσέτι ὅτι αἱ περικεφαλαῖαι τῶν παλαιῶν, ἐκτὸς τοῦ λόφου, εἶχον κέρατα, ὀδόντας, ἄλλα σχήματα πρὸς ἐκφόβησιν, καὶ ἵππουριν ἢ ἀλόγου οὐρὰν ἢ χαίτην, ὡς ἐνόησε καὶ τὴν σήμερον. Ἡμεῖς μετεχειρίσθημεν τὴν καθόλου φράσιν σ η μ ε ῖ α ἢ καὶ π ρ ᾶ σ η μ α.—Βλέπε Ἑλληνικὴν Ἀρχαιολογίαν Ἰωάννου Ποττέρου Τόμ. Β΄. σελ. 24.

καὶ ψαύοντες ἀλλήλους, ἄνθρωποι, τῶν ὁποίων ἡ πλεονεξία δὲν εὐρίσκει πέρας οὔτε εἰς ὄρος, οὔτε εἰς πέλαγος, οὔτε εἰς ἀκατοίκητον ἐρημίαν· τῶν ὁποίων τὰς ἐπιθυμίας μὴδὲ οἱ διαιροῦντες τὴν Εὐρώπην καὶ τὴν Ἀσίαν τέρμονες. (1) περιορίζουσι. Ἀλλὰ πολέμου ἄδικόπως, ἔχοντες ἔμφυτον τὴν ἐπιβουλὴν καὶ τὸν φθόνον· καὶ ἐκ τῶν δύο ὀνομάτων, τοῦ πολέμου καὶ τῆς εἰρήνης, καθὼς τῶν νομισμάτων, μεταχειρίζονται οἷον τύχη πρὸς τὸ ἴδιον ὄφελος, καὶ οὐδόλως πρὸς τὸ δίκαιον. Ἐπειδὴ εἶναι ἀγαθότεροι ἢ τιμιώτεροι ὅταν ὁμολογῶσιν ὅτι πολέμου, ἢ ὅταν καθ' ὑπόκρισιν ὀνομάζωσι δικαιοσύνην καὶ φιλίαν τὴν παῦσιν καὶ διακοπὴν τῆς ἀδικίας. Καὶ τὸ ἀπέδειξεν ὁ Πύρρος· καθότι βαλλόμενος πάλιν ἐμπόδιον εἰς τὴν αὐξήσιν τοῦ Δημητρίου, καὶ κολοθόνων τὴν δύναμιν του ἀναλαμβάνουσαν ὡς ἐκ μεγάλης ἀρρωστίας, ἐβοηθοῦσε τοὺς Ἕλληνας, καὶ ἐπέρασεν εἰς τὰς Ἀθήνας. Ἀναβάς δὲ εἰς τὴν ἀκρόπολιν, καὶ θυσιάσας εἰς τὴν Θεὸν (τὴν Ἀθηνᾶν), κατέβη τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καὶ εἶπεν ὅτι ἀγαπᾷ μὲν τὴν πρὸς ἑαυτὸν εὐνοίαν καὶ πίστιν τοῦ δήμου· ἂν ὅμως ἔχωσι φρόνησιν, οὐδένα τῶν βασιλέων εἰς τὸ ἐξῆς θέλουν ἀφήσει εἰς τὴν πόλιν, οὐδ' ἀνοίξει τὰς πύλας. Μετὰ ταῦτα ἔκαμεν εἰρήνην μὲ τὸν Δημήτριον, καὶ ἅμα μετ' ὀλίγον ἀναχωρήσαντος τούτου εἰς τὴν Ἀσίαν, πάλιν καταπεισθεὶς ὑπὸ τοῦ Λυσιμάχου, ὑπεκίνει εἰς ἀποστασίαν τοὺς Θεσσαλοὺς, καὶ προσέβαλλε τὰς Ἑλληνικὰς φρουράς, εὐρίσκων τοὺς Μακεδόνας θέλοντας κάλλιον νὰ στρατεύωσι ἢ νὰ μένωσιν ἀργοί, οὐδ' αὐτοὺς ἔχων παντάπασι κλίσιν πρὸς ἡσυχίαν. Τέλος δὲ, ἀφ' οὗ ὁ Δημήτριος κατεπολεμήθη ἐν Συρίᾳ, ὁ Λυσιμάχος εὐρῶν ἄδειαν καὶ μείνας ἀνενόχλητος, ὥρμησεν εὐθύς ἐναντίον τοῦ Πύρρου, ἐν ᾧ εὐρίσκετο ἐστρατοπεδευμένος περὶ τὴν Ἔδεσαν· καὶ ἐπιπεσὼν εἰς τὰς κοιμιζομένας τροφάς, τὰς ἐκράτησε, ἐμβάλων πρῶτον εἰς ἀπορίαν τὸν Πύρρον· ἔπειτα διέφθειρε μὲ λόγους καὶ γράμματα

(1) Ἡ καλὴ αὕτη λέξις σώζεται καὶ τὴν σήμερον παρὰ τοῖς ἡμετέροις χωρικοῖς ἐν Ἠπείρῳ, σημαίνουσα τὴν χωρίζουσαν τὴν ἰδιοκτησίαν τῶν χωραφίων πέτραν, καὶ ἧτις ἦν παρὰ τοῖς Ῥωμαίοις τὸ ὄνομα τοῦ Θεοῦ τῶν συνόρων (τοῦ Τέρμονος). Ἔθεν καὶ δὲν τὴν ἕλλαξα· οὕτω συνηθίζω.

τοὺς πρῶτους τῶν Μακεδόνων, ὀνειδίζων αὐτοὺς ὅτι, ἐκλέξαντες δεσπότην ἄνδρα ξένον, καὶ ἀπὸ προγόνων ὑποτεταγμένων πάντοτε εἰς τοὺς Μακεδόνας, διώκουν τοὺς φίλους καὶ γνωρίμους τοῦ Ἀλεξάνδρου ἐκ τῆς Μακεδονίας. Καὶ ἐπειδὴ πολλοὶ κατεπειθόντο, ὁ Πύρρος φοβηθεὶς, ἔφυγε μετὰ τῆς Ἠπειρωτικῆς καὶ συμμαχικῆς δυνάμεως, ἀπολέσας καθ' ἕνα τρόπον παρέλαβε τὴν Μακεδονίαν. Ὅθεν οἱ βασιλεῖς δὲν δύνανται νὰ κατηγορῶσι τοὺς ἄλλους ἀνθρώπους, μεταβαλλομένους κατὰ τὸ συμφέρον. Διότι ταῦτα πράττοντες, μιμοῦνται αὐτοὺς γινομένους διδασκάλους ἀπιστίας καὶ προδοσίας, καὶ νομίζοντας ὅτι ὠφελοῦνται μεγάλως ὅσοι ἀθετοῦν τὸ δίκαιον. (ἀκολουθεῖ) Π. ΛΑΖΑΡΑΣ.

ΝΕΑΙ ΤΑΣΕΙΣ ΤΗΣ ΚΟΙΝΩΝΙΑΣ.

- Τί συλλογίζεσαι, Ἄλβερτε ;
 — Καλὴ ἡμέρα, Νικόλαε. Τί συλλογίζομαι, εἶπες ; Μὰ τὴν ἀλήθειαν, πολλὰ καὶ τίποτα.
 — Εὗγε, ὡς οἱ ἥρωες τοῦ Ἰούστη (*).
 — Οἱ ἥρωες τοῦ Ἰούστη εἶναι *numerus, fruges consumere nati*.
 — Σὺ δέ ; . . .
 — Ἐγὼ . . . τὸ θυμὰ τῆς ἀνάγκης, ὑφ' ἧς τὰ πιστήρια διατελῶ. Ὁ νοῦς μου περιτρέφεται ἐντὸς τοῦ κύκλου ὃν περὶ ἐμὲ διέγραψε ὡς ἄτομον ἐντὸς τῆς ἡλιακῆς ἀκτίνος. Ἀλλ' ἡ κίνησις ἐκείνη καὶ περιστροφή δὲν εἶναι ἐνέργεια ὡς ἡ κίνησις ἢν μεταδί-

(*) Ὁ Ἰωσήφ Ἰούστης, σατυρικός ποιητὴς τῆς Τοσκάνης, χλευάζων τὴν νεολαίαν τῆς Ἰταλίας τὴν ἐνδεικνύουσαν τὴν φιλοπατρίαν ἐν λόγοις καὶ οὐχὶ ἐν ἔργοις, παριστᾷ αὐτὴν συνδιαλεγομένην μετ' αὐτοῦ τοῦ ποιητοῦ ὡς ἐξῆς :

POETA
 Eroi, eroi,
 Che fate voi ?
 EROI
 Ponziamo il poi.

POETA
 (Meglio per noi !)
 O del presente
 Che avete in mente ?
 EROI
 Un tutto e un niente κτλ.

δει εἰς νεκρὰν ἐνδύργανον οὐσίαν τὸ ἠλεκτρικὸν ρευστὸν τὸ ἀπορ-
βέον ἐκ τῆς βολταϊκῆς στήλης δὲν εἶναι ζωή. Ἡ ἐνέργεια τοῦ
νοῦς εἶναι ἡ διάνοια, ἡ δ' ἀπλῆ κίνησις παράνοια. Ὁ νοῦς μου καὶ
τοὶ μὴ ἐνεργῶν, κοπιᾷ· συλλογίζεται καὶ οὐ· συλλογίζεται πολ-
λὰ καὶ τίποτε.

— Καὶ ἐχόμενον ὑπὸ τοιαύτης σκοτοδινιάσεως τί πρὸς σὲ οὔτοι
οἱ ὀγκώδεις τόμοι ἐπὶ τῶν ὁποίων κύπτεις τὸν αὐχένα;

— Ζητῶ τὴν ἐνδύργανον ἀρχὴν ἀφ' ἧς παράγονται τὰ ἐν τού-
τοις περιεχόμενα γεγονότα· τὸ ἐνιαῖον, τὴν μονάδα εἰς τὴν πολ-
λότητα καὶ τὴν σύγχυσις. Ἰδὲ, εἶναι ἀποσυντεθειμένα τεμάχια
τὰ ὁποῖα προσπαθῶ νὰ συνάψω· εἶναι ἐρείπια τὰ ὁποῖα μελετῶ
ὅπως γνωρίσω τὴν καταπεσοῦσαν οἰκοδομήν. Οὕτως ἀνιχνεύω τὸ
παρελθὸν καὶ συμβουλεύομαι τὸ μαντεῖον τοῦ μέλλοντος. Πλὴν
ἅμα ἐργαζόμενον, κυριεύει με αἴφνης κρυφία τις δύναμις ὠθοῦσά
με εἰς ἀχανεῖς καὶ ἀπείρους ἐκτάσεις ἐνθα ἡ κόρη τοῦ ὀφθαλμοῦ
μου ἀμαυροῦται, ὁ ποῦς μου χάνει τὸ κέντρον τῆς βαρύτητός του,
κλονίζομαι καὶ πίπτω ὡς ἄπνουν σῶμα πίπτει. Τοιοῦτοτρόπως
συμβαίνει ὅτι ἀφ' οὗ ἀπειράκις ἔφερα τὸν λίθον εἰς τὴν κορυφὴν
τοῦ ἀποκρήμονος καὶ ὑψιτενοῦς ὄρους, ἀπειράκις ὁ λίθος καταπί-
πτει εἰς τὴν ὑπώρειαν αὐτοῦ καὶ ἐγὼ μετ' αὐτοῦ καὶ οἱ κόποι μου.

— Τὸ ἔργον εἶναι διασκεδαστικόν. Πλὴν βάνις ἐνδεδελεχίζουσα
καὶ πέτραν κοιλαίνει. Ὁ Ὀρφεὺς ἐνίκησε τὸν Ἄδην.

— Ἄλλ' ἡ εἰμαρμένη νικᾷ πάντα. Ὁ Ὀρφεὺς ἐνίκησε τὸν Ἄδην,
ὅχι ὅμως τὴν εἰμαρμένην.

— Ἀλήθειαν λέγεις . . . καὶ οἱ ἀλχημιστοὶ διὰ τοῦτο οὐδέπο-
τε κατώρθωσαν νὰ ἐξάξωσι τὸν χρυσὸν ἐκ τῆς καμίνου.

— Λανθάνεσαι· οἱ ἀλχημισαὶ δὲν ἐδυνήθησαν νὰ ἐξάξωσι τὸν
χρυσὸν ἐκ τῆς καμίνου οὐχὶ ἀναγκαιῶς, ἀλλὰ διότι ἠπατᾶντο
ὡς πρὸς τὴν μέθοδον καὶ τὸν τρόπον τῆς ἐργασίας. Διὰ νέων με-
θόδων σήμερον κατασκευάζεται καθαρῶτατος καὶ ἐν ἀφθονίᾳ. Οἱ
εὐθέεις μόνον ὑπάγουσιν ἵνα προμηθεύωνται ἐξ αὐτοῦ εἰς τὴν Αὐ-
στραλίαν καὶ Καλιφορνίαν, ὅπου ἄδεται ὅτι ἀνανεοῦται ἡ συμφο-
ρὰ τοῦ Μίδου.

— Τί λέγεις; χωνευτήρια λοιπὸν καὶ φουσητῆρες καὶ λέξεις κα-
βαλιστικαὶ καὶ τοιαῦτα διαβολοτεχνάσματα, ὅλα περιττά; Καλὰ·
καὶ ποῖα ἡ νέα μέθοδος;

— Ἡ ἀριθμητικὴ.

— Μὰ τὸ ναί, γνωρίζω τὸν ἄβακον καὶ τὸν χρυσὸν δὲν
ἤυρον.

— Διότι δὲν ἤξεύρεις νὰ ἐφαρμώσῃς ἀπλουστάτην ἀριθμητικὴν
ἐργασίαν ἣτις ὀνομάζεται *πολλαπλασιασμός*. Ἡξεύρεις ἀφρημέ-
τως ὅτι δις δύο κάμνουν τέσσαρα, ἀλλ' ἐμπράκτως ἀγνοεῖς πῶς
γίνεται αὐτὴ ἡ πολύτιμος ἐργασία.

— Καὶ ποῦ μανθάνω το;

— Εἰς πολλὰ σχολεῖα. Σὲ προειδοποιῶ ὅμως ὅτι ἐν ἐκάσῳ τού-
των κáθηται καθηγητῆς ὁ Μεφιστοφέλης ἢ ὕφηγητῆς εἰς ἐκ τῶν
δορυφόρων του, ἀναλόγως τῆς σπουδαιότητος τοῦ μαθήματος.

— Ἔασον τὰς ἀλληγορίας χαίρειν. Ἀφῆσέ τας εἰς τοὺς ποιητάς.
Σὺ δὲ εἰπέ μοι εἰς εὐληπτον πεζὸν λόγον ποῖον εἶναι τὸ ἀξιολο-
γώτερον σχολεῖον ὅπου τις μανθάνει τὴν πρακτικὴν μέθοδον τοῦ
πολλαπλασιασμοῦ τῆς μονάδας.

— Τὸ χρηματιστήριον.

— Ὄζει κλέπτου.

— Καὶ τί σημαίνει κλέπτου;

— Ὡς πρὸς αὐτὸ, συμβουλεύου τοὺς Πανδέκτας σου.

— Οἱ Πανδέκται οἱ ἐμοὶ διακρίνουν ἄμεσον ἐξ ἐμμέσου κλο-
πῆς. Ἀμφότερα εἶναι ἐγκληματικαὶ πράξεις, ἠθικῶς θεωρούμε-
ναι, οὐχὶ ὅμως καὶ κοινωνικῶς.

— Περὶ τὸν αὐτὸν τόπον δι' ἀπορίας διατρίβεις, φίλε μου.
Οὐσιωδῶς θέλεις νὰ εἴπῃς τὸ τετριμμένον *τιμωτῆς καὶ πλοῦτος
εἶναι δύο*.

— Τοῦτο ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ τρόπου τοῦ νοεῖν τὸν ὄρον *τι-
μωτῆς*.

— Ὅπισθοδρομοῦμεν εἰς τὸν Βολταῖρον· τετέλεστα, Ἄλλ', ὃ
θαυμάσιε, ἡ ἀρετὴ εἶναι χρῆμά τι προβληματικόν;

— Ἡ ἀρετὴ εἶναι ἡ ἀλήθεια καθότι ἀγαθὸν μόνον εἶναι ὅ,τι ἀ-

ληθές. Πλὴν τίς ἐκαυχῆθη ὅτι γνωρίζει τὴν ἀλήθειαν (*); Ἐν τοῖς ἀνθρωπίνοις ἀπαντᾷ σύμμικτα τὸ ἀληθές μὲ τὸ ψευδές, τὸ ἀγαθὸν μὲ τὸ φαῦλον, τὸ περικαλλές μὲ τὸ ἀκαλλές, δυνάμει νόμου ἀναγκαίου καὶ ἀναποδράστου.—Ἡ κοινωνία σήμερον εἶναι οὐσιωδῶς βιομηχανικὴ καὶ ἐμπορικὴ. Ἐξεφανισθεισῶν τῶν κοινωνικῶν ἀνισοτήτων, ὁ ἄρτι δούλος καὶ ἐξάρτημα χθονὸς ἄνθρωπος γινόμενος ἀπελεύθερος ἐξελέξατο οικειοθελῶς τὸ πεδῖον ἐφ' ᾧ ἤρξατο ἀκωλύτως νὰ ἐξασκῆ τὰς δυνάμεις του. Πλὴν ἡ ἐλευθερία δὲν ἰσοπεδοῖ τοὺς ἀνθρώπους. Ἐξαλείφει μὲν τὰς τεχνητὰς, διατηρεῖ δὲ τὰς φυσικὰς ἀνισότητάς. Ὅταν οὖν ἡ καταγωγὴ, ἡ φυλὴ, τὸ προνόμιον οὐκέτι διέκρινον ἄνθρωπον ἀπ' ἀνθρώπου, ἡ εὐφυΐα καὶ ἡ ἀνατροφή διέκρινον αὐτούς. Ἀλλ' ἡ εὐφυΐα εἶναι ἠθικὴ δύναμις ἀνωτέρα τῆς ὕλικῆς δυνάμεως τοῦ Κυρίου ἐπὶ τοῦ ὑπεξουσίου, τοῦ ἄρχοντος ἐπὶ τοῦ δούλου χθονός. Ἄρα ἤλλαξεν ἡ σκηνὴ, τὸ δρᾶμα ὅμως ὅπερ τὸ θέατρον τοῦ κόσμου παριστᾷ ἔμεινε τὸ αὐτό. Βλέπετε ὡς ἔβλεπετε δεσπύζοντας καὶ δεσποζομένους* νέα βασιανιστήρια καὶ νέους βασιανιζομένους. Πῶς δὲ κατάρθρωσεν ὁ ἄνθρωπος νὰ δεσπύζῃ ἐκεῖ ὅπου ἴσα εἶναι τὰ δικαιώματα τῶν πολιτῶν; Πῶς ἐπέτυχεν νὰ ἱκανοποιήσῃ τὸ δρᾶμα αὐτοῦ τοῦ ἐπιβάλλειν ἐαυτὸν καὶ τὸ ἐαυτοῦ θέλημα τοῖς ἄλλοις ὁμοίοις του; Συνεκέντρωσε ὅλας τὰς διανοητικὰς του δυνάμεις ὅπως ἀνακαλύψῃ μέσον οἰονδήποτε πρὸς ἐπίτευξιν τοῦ σκοποῦ του, καὶ τὸ μέσον τοῦτο εἶναι ὁ πλοῦτος. Ὁ πλοῦτος εἶναι συντελεστικώτατον μέσον δεσποτείας, καθότι ὁ ἄνθρωπος εἶναι πλάσμα ἀργυρόνυτον καὶ ἀργυρόδουλον. Ἡ ἐμπορία πρὸ πάντων παρήγαγεν τὸν πλοῦτον καὶ ἡ βιομηχανία. Ὅθεν ἡ τωρινὴ κοινωνία ἔλαβε τὸν τύπον τῆς βιομηχανίας καὶ ἐμπορίας. Ἐμπορεύου καὶ θέλεις πλουτήσῃ. Τίς σε ἀπαγορεύει νὰ ἐμπορεύσῃ καὶ νὰ πλουτήσῃ; Ἄν ἡ ἀρετὴ σε ἀπηγόρευεν τὸν πλοῦτον, ἡ ἀρετὴ

(1) Τὸ σόφισμα τοῦ διαλογιζομένου εἶναι τόσον προφανές, ὥστε οὐδὲ χρῆζει ἀνασκευῆς. Συνίσταται δὲ εἰς τοῦθ' ὅτι συγχίεται ἡ ἠθικὴ ἀλήθεια μὲ τὴν μεταφυσικὴν. Ἡ ἠθικὴ ἀλήθεια εἶναι ὁ δεκάλογος τῆς συνειδήσεως ἐγκραταγμένος ὑπὸ τοῦ θεοῦ δακτύλου ἐν τῇ καρδίᾳ παντὸς ἀνθρώπου, εἶναι πρὸς τοῦτους ὁ ἀποκεκαλυμμένος λόγος. Ὁ ἔκδοτός.

ἤθελε σὲ καταδικάσει νὰ ἦσαι ὁ δούλος τῆς τωρινῆς κοινωνίας. Πλὴν σκέφθητι ὅτι πλοῦτος εἶναι ἐργαλεῖον κατάπιεσως, ὅτι ὁ πλοῦσιος τείνει ἀνευδότης εἰς τὸ νὰ ἐξασκῆ ἐξουσίαν δεσποτικὴν ἐπὶ τοῦ ὁμοίου του οὔτινος ἀγοράζει μὲ τὸν αὐτὸν χρυσὸν σῶμα καὶ ψυχὴν. Σκέφθητι πρὸς τούτοις ὅτι οἱ ἐν κοινωνίᾳ βιοῦντες ἄνθρωποι κατατάσσονται εἰς δύο μεγάλας τάξεις, καταπιεζόντων καὶ καταπιεζομένων. Δὲν εἶναι μέσος δρόμος* εἶναι δύο ἄκρα ὧν σοὶ ἀφίεται ἡ ἐκλογή.

—Μελαγχολεῖς, φίλε.

—Μελαγχολῶ;

—Ναί. Εἶσαι ὁ Ζωῆλος τῆς κοινωνίας καὶ ζωγράφος κατὰ τὸ ὄφος τοῦ Rembrandt. Αἱ σκιαὶ τῆς γραφῆς σου πλεονάζουσι. Ἐγὼ λ. χ. πιστεύω ὅτι δὲν εἶναι ἐμποδισμένον εἰς πάντα τίμιον ἄνθρωπον νὰ ζῆ εἰς τὴν κοινωνίαν χωρὶς νὰ προσκόπηται εἰς τὰ δύο ἄκρα περὶ ὧν σὺ εἶπας. Πιστεύω ἀκόμη ὅτι δὲν εἶναι ἀφευκτον νὰ ἦναι τις ἐμπορος ἵνα τοποθετηθῇ ἀνέτως ἐν αὐτῇ, οὔτε τοὺς βλέπω ὅλους πραγματευτὰς τοὺς ἀνθρώπους.

—Εἶθε ἡ πίστις σου νὰ σε σώσῃ! Πλὴν τὸ νὰ πιστεύῃ τις οὕτως ἢ ἄλλως εἶναι ἀδιάφορον ὡς πρὸς τὸ ἀληθές τοῦ πράγματος. Ἡξεύρεις διατί δὲν βλέπετε ὅλους ἐμπόρους τοὺς συζῶντας μετὰ σοῦ ἐν τῇ κοινωνίᾳ; Διότι οἱ μεγάλοι παλαιοὶ κτηματῖαι δὲν ἐξωνώθησαν, διότι ὁ νέος νόμος δὲν ἴσχυεν ἀκόμη νὰ καταστρέψῃ τὰς συνεπείας τοῦ παλαιοῦ νόμου, διότι ἡ ἐποχὴ μας εἶναι μεταβατικὴ, διότι . . .

—Ζητῶ συγγνώμην. Οἱ γραμματολόγοι, οἱ ποιηταί, οἱ ἰατροί, οἱ δικηγόροι, οἱ καλλιτέχαι οἶον ζωγράφοι, γλύπται, ἀρχιτέκτονες κλ. μήπως ἄρα λέγεις ὅτι μετέρχονται τὸ ἐμπόριον;

—Λέγω. Οὔτοι οὐδὲ ὀνόμασες ἐμπορεύονται κατὰ τὸ μάλλον καὶ ἥττον ἐπικερδῶς. Ὁ καλλισργῶν τὴν ἐπιστήμην χάριν τῆς ἐπιστήμης καὶ τὴν τέχνην χάριν τῆς τέχνης βράδιον ἢ τάχιον ἀποθνήσκει ἐκ τῆς πείνης ἢ μεταμελεῖται καὶ κόπτει ἄλλον δρόμον.

—Ἄλλ' ἂν πραγματικῶς τὸ ἰδιωτικὸν συμφέρον καὶ ὁ ἐγωῖς

σμός υπερισχύει ἐν τῇ ἀνθρωπίνῃ ψυχῇ παντός ἄλλου αἰσθημά-
τος, ἀπορῶ πῶς δὲν διαλύεται ὁ κοινωνικὸς δεσμός καὶ δὲν κατα-
βιβρώσκουμεν ἀλλήλους ὡς ἂν ἡμεθα καννίβαλοι.

—Δὲν ἐννοεῖς, καλὲ ἀνθρώπε, ὅτι ἡ πολιτικὴ κοινωνία σήμε-
ρον μεταβάλλεται εἰς μίαν μεγάλην ἐμπορικὴν ἑταιρίαν ἣτις συν-
τηρηθῆσεται δυνάμει τῶν αὐτῶν νόμων δι' ὧν ὑπάρχουσιν αἱ μι-
κραὶ ἑταιρίαι ἄς νῦν βλέπεις; Ὁ σήμερον μελετῶν Δημόσιον Δί-
καιον χάνει τὸν καιρὸν του· ἀντὶ τούτου πρέπει νὰ κάμῃ ἀπο-
κλειστικὸν ἀντικείμενον τῶν ἐρευνῶν του τὴν Πολιτικὴν Οἰκο-
νομίαν.

—Συμπεραίνω ὅτι σὺ εἶ ἐξ ὅλης ψυχῆς καὶ ἐξ ὅλης διανοίας
ἐμπορος.

—Φίλε μου, σὲ ἐξέθηκα νόμον τῆς κοινωνίας. Δὲν ἐλάλησα
περὶ ἀτομικότητων, ἀλλὰ περὶ κοινωνικῶν ὁμάδων. Ὁ ἀνθρώπος
ἐν τῷ Κράτει καὶ ἐν τῇ κοινωνίᾳ ὑποστᾷ πολλὰς μεταβολάς· ὁ
ἀνθρώπος ἐν τῇ φύσει διατελεῖ πάντοτε ἐν καὶ τὸ αὐτὸ ὄν. Μὴ
ἔρωτάς τί εἶμαι, ἢ ἔστω σοι ἰκανὴ ἡ ἐξῆς ἀπάντησις· εἶμαι ἀλ-
γοῦσα ἀτομικότης.

ΙΩΑΝΝΗΣ ΝΥΚΤΟΒΙΓΛΑΣ.

ΑΝΑΤΟΜΙΚΑ ΚΑΙ ΦΥΣΙΟΛΟΓΙΚΑ ΕΥΚΑΤΑΛΗΠΤΑ.

(συνέχεια).

Τὸ Παρασκεύασμα ἢ Σύστημα τῶν Κινήσεων.

9. Ὅσῳ καὶ σκελετός.—Ἰπάρχει εἰς τὸ ἀνθρώπινον σῶμα
μία ποσότης ὀστέων (περὶ τὰ διακόσια ἐξήκοντα), ἅτινα συμ-
πλεκόμενα μεταξὺ αὐτῶν καταρτίζουσι τὸν ὀπλισμὸν τρόπον τι-
νὰ καὶ τὸ πρόπλασμα αὐτοῦ τούτου, χρησιμεύοντα εἰς τὸ νὰ ὑ-
ποστηρίξωσιν αὐτὸ, νὰ τῷ δίδωσι τὸ καθόλου σχῆμα, νὰ παρέ-
χωσιν ἐνέργειαν εἰς τὰς κινήσεις καὶ νὰ προφυλάττωσιν εἰς κα-
ταλλήλους κοιλότητας τὰ ἀναγκαῖα εἰς τὴν διατήρησιν τῆς ζωῆς
ἐντόσθια. Ἡ δὲ ἕνωσις αὕτη τῶν ὀστέων καλεῖται *Σκελετός*.

Τὰ ὀστᾶ σχηματίζονται ὑπὸ μεγάλης ποσότητος μεταλλικῶν οὐ-
σιῶν συγκρατουμένων δι' ὀλίγης ζωϊκῆς οὐσίας, καὶ καλύπτονται
πᾶσαι ὑπὸ ὑμένης ἢ μεμβράνης λεγομένης *Περιόστεον*.

Ὅταν τὰ ὀστᾶ ἔχωσιν ὀλίγον πάχος ἢ ὄγκον, εἶναι πυκνότατα
καὶ δίχως κενῶν ἐσωτερικῶν· ὅταν δὲ μέγα, εὐρίσκονται καὶ μὲν
πολὺ πυκνὰ εἰς τὴν ἐπιφάνειαν, πλὴν εἰς τὰ ἔνδον, λίαν πορώ-
δη καὶ πλήρη μιᾶς οὐσίας ἀπλῆς καλουμένης *μυελός*. Ταῦτα δὲ
ἐμφαίνονται ἐσχηματισμένα ὑπὸ ἐλαχίστων λευκωπῶν ἐλασμάτων
ἢ πετάλων στερεῶν καὶ στενωῶς ἠνωμένων πρὸς ἄλληλα.

Τὰ ὀστᾶ τῶν παιδίων εἶναι τρυφερά καὶ ὡς ἐκ τούτου εὐλύ-
γιστα· ἡ σκληρότης αὐτῶν αὐξάνει μετὰ τῆς ἡλικίας, ἄχρις οὗ
κατὰ τὸ γῆρας ἀποβαίνωσι σκληρότατα, ἀλλ' ἐνταυτῷ πολὺ εὐ-
θραυστα καὶ μᾶλλον ὑποκείμενα εἰς τὰ κατάγματα (εἰς τὸ τσά-
κισμα).

10. Ἡ ἕνωσις τῶν διαφόρων ὀστέων πρὸς ἄλληλα ὀνομάζε-
ται *ἄρθρωσις*· καὶ αὕτη γίνεται κατὰ πολλοὺς τρόπους, καθ' ὅ-
σον αὐτὰ μέλλουσι νὰ ἦναι σταθερὰ ἢ κινήτᾶ. Οὕτω τὰ ὀστᾶ,
ὅσα σχηματίζουσι τὸ κρανίον, ὑπάρχουσιν ἠνωμένα πρὸς ἄλληλα
πολὺ στερεὰ δι' ἄκρων ἢ χειλέων κροσσωτῶν καὶ ὀδοντωτῶν· ὁ
τρόπος αὐτὸς καλεῖται *ῥαφή*. Ἄλλα δὲ ὀστᾶ εἶναι ὡς ἐμφυτευ-
μένα εἰς ἄλλα, καθὼς οἱ ὀδόντες εἰς τὰς σιαγόνας, καὶ τλπ.

11. Ὅταν τὸ ὀστοῦν ὀφείλῃ νὰ ἦναι κινήτῳ, τότε τὰ δύο μέ-
ρη τῶν ὀστέων τὰ ὁποῖα θέλουσι κινεῖσθαι τὸ ἐν ἐπὶ τοῦ ἄλλου,
εὐρίσκονται λεῖα καὶ στρογγύλα, καὶ προσέτι ἐσκεπασμένα ὑπὸ
μεμβράνης ἐλαστικῆς καὶ πάντοτε βρεγμένης, ἐχούσης ὀνομασίαν
Χόνδρος, ὥστε τοιοῦτοτρόπως τὰ κινήματα καθίστανται εὐκο-
λώτερα, καὶ αἱ σφοδραὶ συγκρούσεις παρεμποδίζονται. Οἱ χόν-
δροι οὗτοι, οἱ σύνδεσμοι καὶ ἄλλα μόρια ἀνάλογα, ὁσάκις βρά-
ζονται ἢ θερμαίνονται, γίνονται μαλθακὰ ἢ ἀπαλύνουσι· ὅταν
δὲ ψυχραίνονται, σκληρύνονται. Αὐτὰ ταῦτα ὁ χυδαῖος λαὸς κα-
κῶς ὀνομάζει *νεῦρα* ὡς οἱ παλαιοὶ, ἐν ᾧ τὰ ἀληθῆ νεῦρα εἶναι τὰ
λευκὰ νήματα, ἅτινα σύγκεινται ἐκ μιᾶς οὐσίας ὁμοίας μὲ τὴν
τοῦ ἐγκεφάλου, καὶ διανεμόνται καθ' ἅπαν τὸ σῶμα.

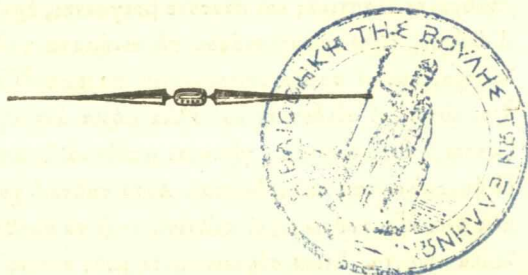
42. Πρὸς διατήρησιν τῆς ἐνώσεως τῶν ὀστέων, ὡς μὴ δυναμένων ἀφ' ἑαυτῶν, χρησιμεύουσιν οἱ οὕτω λεγόμενοι *σύνδεσμοι*, συγκροτούμενοι ὑπὸ πεκίων (*pellicole*) σφίδρα συμπαγῶν καὶ νημάτων ἰσχυρωτάτων, λευκῶν καὶ ἐλαστικῶν. Οἱ σύνδεσμοὶ οὗτοι ἔχουσι ποικιλωτάτας διαθέσεις, κατὰ τὰ σχήματα καὶ τὰς χρήσεις τῶν ἀρθρώσεων. Ἡ σπουδὴ αὐτῶν καλεῖται *Συνδεσμολογία*, καθὼς λέγεται *Ὄστεολογία* ἢ τῶν ὀστέων καὶ τοῦ σκελετοῦ.

43. *Μέρη τοῦ σκελετοῦ*.—Ὁ σκελετὸς, ὡς περ τὸ σῶμα, διαιρεῖται εἰς *κεφαλὴν*, *κορμὸν* καὶ *ἄκρα*. Ἡ κεφαλὴ συντίθεται ἐκ τοῦ *κρανίου* καὶ τοῦ *προσώπου*. Ἐν τῷ κρανίῳ διακρίνονται πολλὰ ὀστᾶ, *σχηματίζοντα* ὡς ἐν εἶδος ὠσειδοῦς θήκης πρὸς ἔγκλεισιν τοῦ ἐγκεφάλου· τὰ κυριώτερα εἶναι τὸ *μετωπιαῖον* ἢ *στεφανιαῖον* ἔμπροσθεν, τὰ *βρεγματικά* εἰς τὸ πλάγιον πρὸς τὰ ἄνω, καὶ ὑποκάτω αὐτῶν τὰ *κροταφικά*, ὅπισθεν τὸ *ινικόν*. Πολλὰ δὲ συνεννοῦνται ἵνα σχηματίσωσι τὴν βᾶσιν τοῦ κρανίου, ἐπὶ τῆς ὁποίας στηρίζεται ὁ ἐγκέφαλος. Κατὰ τὴν ῥηθείσαν βᾶσιν εὐρίσκονται πολλὰ τρήματα ἢ τρύπαι εἰς διάβασιν τῶν νεύρων, καὶ καταμεσῆς, τὸ *ινικόν* ἢ *μέγα κεφαλικόν τρήμα*, ὅθεν διέρχεται ὁ νωτιαῖος μυελὸς ἢ τὸ παχὺ νεῦρον τὸ προβαῖνον κατὰ μῆκος τῆς ῥάχews.—Εἰς τὸ πρόσωπον παρατηροῦνται διάφορα ὀστᾶ, ὡς αἱ ἄνω καὶ κάτω *σιαγόρες*, τὰ *ρινικά*, καὶ τλπ (α).

(Ἀκολουθεῖ)

Π. ΛΑΖΑΡΑΣ.

(α) Ἐν τῷ προηγουμένῳ τούτου ἄρθρῳ σελ. 407 ἀναγίνωσκε ἀντὶ τοῦ φιλοσοφικῶς, φυσιολογικῶς.

ΤΙΜΗ ΕΤΗΣΙΑΣ ΣΥΝΔΡΟΜΗΣ

προπληρωτέα

Διὰ τὸ ἐσωτερικὸν δίσηλα 2

Διὰ τὸ ἐξωτερικὸν » 2 1/2

Διὰ τοὺς ἐν Δακίᾳ καρπόβολα 4

Αἱ συνδρομαὶ γίνονται παρὰ τῷ ἐκδότῃ.